

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 4ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και**

25% από εθνικούς πόρους.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

**Παναγιώτης Καγιαλής, Αναπληρ.
Καθηγητής του Ελληνικού Ανοιχτού
Πανεπιστημίου**
**Χριστίνα Ντουινιά, Επίκ. Καθηγήτρια
του Πανεπιστημίου Κρήτης**
**Θεοδώρα Μέντη, Φιλολόγος,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης**

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

**Έλλη Φιλοκύπρου, Λέκτορας
του Πανεπιστημίου Αθηνών**
**Ελευθέριος Καριάτογλου,
Σχολικός Σύμβουλος**
**Χρυσούλα Δελή, Φιλολόγος
Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπαίδευσης**

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

**Δέσποινα Μπαλιάμη – Στεφανάκου,
Φιλολόγος**

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χρυσούλα Βέικου, Σύμβουλος
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Ασημίνα Αναγνωστοπούλου,
Φιλολόγος Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπ/σης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Νίκος Ναυρίδης, Ζωγράφος

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Παναγιώτης Καγιαλής
Χριστίνα Ντουνιά
Θεοδώρα Μέντη**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 4ος

ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ

Γιατί μ' αγάπησες

Η Μαρία Πολυδούρη (1902-1930) είναι μια ποιήτρια που πέθανε πολύ νέα, αλλά πρόλαβε να αφήσει ένα αξιόλογο ποιητικό έργο. Η σχέση της με τον Κ.Γ. Καρυωτάκη και κυρίως ο τραγικός του θάνατος της ενέπνευσαν μια σειρά από ερωτικά ποιήματα, όπως αυτό που ακολουθεί, το οποίο ανήκει στη συλλογή Οι τρίλλιες που σβήνουν (1928).

Δεν τραγουδώ παρά γιατί
μ' αγάπησες
στα περασμένα χρόνια.
Και σε ήλιο, σε καλοκαιριού
προμάντεμα
και σε βροχή, σε χιόνια,

δεν τραγουδώ παρά γιατί
μ' αγάπησες.

Μόνο γιατί με κράτησες
στα χέρια σου
μια νύχτα και με φίλησες στο στόμα,
μόνο γι' αυτό είμαι ωραία
σαν κρίνο ολάνοιχτο
κι έχω ένα ρίγος στην ψυχή μου
ακόμα,
μόνο γιατί με κράτησες
στα χέρια σου.

Μόνο γιατί τα μάτια σου με κοίταξαν
με την ψυχή στο βλέμμα,
περήφανα στολίστηκα το υπέρτατο
της ύπαρξής μου στέμμα,*
μόνο γιατί τα μάτια σου με κοίταξαν.

---

* στέμμα: στεφάνι, διάδημα
(μεταφορικά)

σα να περνούσες κάπου εκεί
σιμά* μου.
Γιατί, μόνο γιατί σε σέναν άρεσε.

Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα,
γι' αυτό η ζωή μου εδόθη.
Στην άχαρη ζωή την ανεκπλήρωτη
μένα η ζωή πληρώθη.*
Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα.

Μονάχα για τη διαλεχτήν
αγάπη σου
μου χάρισε η αυγή ρόδα στα χέρια.
Για να φωτίσω μια στιγμή
το δρόμο σου
μου γέμισε τα μάτια η νύχτα
αστέρια,
μονάχα για τη διαλεχτήν
αγάπη σου.

---

* σιμά: κοντά

* πληρώθη: γέμισε, ικανοποιήθηκε

Μονάχα γιατί τόσο ωραία
μ' αγάπησες
έζησα, να πληθαίνω
τα ονειράτά σου, ωραίε
που βασίλεψες,*
κι έτσι γλυκά πεθαίνω
μονάχα γιατί τόσο ωραία
μ' αγάπησες.

Μ. Πολυδούρη, Άπαντα, Αστέρι

---

* βασίλεψες: έδυσες όπως ο ήλιος,
πέθανες

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Βρείτε τα «γιατί» του ποιήματος και εξετάστε ποια εντύπωση δημιουργεί στον αναγνώστη η επανάληψή τους.

2 «Μόνο γιατί μ' αγάπησες

γεννήθηκα»: Σχολιάστε το νόημα αυτού του στίχου.

3 Ποια είναι η μεταμορφωτική δύναμη της αγάπης; Με ποιον τρόπο η ποιήτρια νιώθει ότι ομορφαίνει ο κόσμος γύρω της, αλλά και αυτή η ίδια;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Ακούστε και σχολιάστε τη μελοποίηση του ποιήματος από το συνθέτη Δημήτρη Παπαδημητρίου στο δίσκο *Τραγούδια για τους μήνες με την Ελευθερία Αρβανιτάκη*.

**Σοφία Λασκαρίδου,
*Η κυρία με τα γκρίζα***

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

Ουλαλούμ

Το ποίημα περιλαμβάνεται στην ποιητική συλλογή του Γιάννη Σκαρίμπα Εαυτούληδες (1950). Ο τίτλος του ποιήματος φαίνεται να παραπέμπει στο ομώνυμο ποίημα του Edgar Allan Poe («Ulalume», 1847) στον σημερινό αναγνώστη ο τίτλος ίσως θυμίζει και τη γνωστή λέξη «αλαλούμ», που αποδίδει μια κατάσταση γενικευμένης σύγχυσης

Ήταν σα να σε πρόσμενα Κυρά
απόψε που δεν έπνεε όξω ανάσα,
κι έλεγα: Θά 'ρθει απόψε
απ' τα νερά
κι από τα δάσα.

Θά 'ρθει, αφού φλετράει* μου
η ψυχή,
αφού σπαρά* το μάτι μου σαν ψάρι,
και θα μυρίζει φώτα και βροχή
και νιο φεγγάρι...

Και να, το κάθισμά σου συγυρνώ,*
στολνώ* την κάμαρά μου
αγριομέντα,
και να, μαζί σου κιόλας αρχινώ
χρυσή κουβέντα:

...Πως να, θα μείνει ο κόσμος
με το «μπα»
που μ' έλεγε τρελόν, πως είχες γίνει
καπνός και –τάχας– σύγνεφα
θαμπά

---

* φλετράει: πάλλεται, φτερουγίζει

* σπαρά: σπαρταρά

* συγυρνώ: φτιάχνω

* στολνώ: στολίζω

προς τη σελήνη ...

.....

Νύχτωσε και δε φάνηκες εσύ,
κίνησα να σε βρω στο δρόμο

–οϊμένα–

μα σκούνταφτες

(όπου εσκούνταφτα) χρυσή

κι εσύ με μένα.

Τόσο πολύ μ' αγάπησες, Κυρά,
που άκουγα διπλά τα βήματά μου!
Πάταγα 'γώ –στραβός–

μες στα νερά;

κι εσύ κοντά μου...

Λ. Πολίτη, *Ποιητική Ανθολογία*,
τόμ. 7, Δωδώνη

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Πιστεύετε ότι ο ομιλητής του ποιήματος απευθύνεται σε υπαρκτό πρόσωπο ή σε προϊόν της φαντασίας του; Ποια στοιχεία ενισχύουν καθεμιά από τις δύο εκδοχές;
- 2** Ποια είναι η σημασία της «χρυσής κουβέντας» στην τρίτη στροφή; Τι μαθαίνουμε από αυτήν για τον ομιλητή του ποιήματος;
- 3** Τι δηλώνει η σειρά αποσιωπητικών ανάμεσα στην τέταρτη και την πέμπτη στροφή του ποιήματος;
- 4** Σε τι διαφέρει ο τόνος των δύο τελευταίων στροφών από το υπόλοιπο ποίημα;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ **Ακούστε το ποίημα, μελοποιημένο από το Νικόλα Άσιμο, στο δίσκο του Βασίλη Παπακωνσταντίνου *Πες μου ένα ψέμα ν' αποκοιμηθώ* (Minos – Emó 1997), και σχολιάστε τη μουσική απόδοσή μου.**

ΖΥΛ ΛΑΦΟΡΓΚ

Μοιρολόι φεγγαριού στην επαρχία

Το ποίημα του Λαφόργκ, που ανήκει στη συλλογή Θρηνωδίες (ή Μοιρολόγια, 1885), αντιστρέφει από το πρώτο του δίστιχο τη συνηθισμένη στο ρομαντισμό λυρική απεικόνιση της σελήνης. Παρουσιάζει το φεγγάρι σαν αδιάφορο δέκτη της μελαγχολικής ειρωνείας του ομιλητή, ο οποίος πνίγεται από τη θλίψη της επαρχιακής νύχτας και την ερωτική απογοήτευση, αλλά αντιμετωπίζει την κατάστασή του με σκωπτική διάθεση.

Ω, τ' όμορφο χρυσό φεγγάρι,
χοντρό σαν θησαυρού πιθάρι!

Σάλπιγγα ηχεί στα μακρινά,
να κι ο υποδήμαρχος περνά.

Αντίκρυ παίζουν μια σονάτα,
το δρόμο αργοπερνά μια γάτα!

Πάει η επαρχία να κοιμηθεί,
κλείνει μ' ένα ακόρντο* που αντηχεί

το πιάνο στο παράθυρό του.
Τι ώρα να' ναι; Ρώτα–ρώτου.*

Πράο φεγγάρι, τι εξορία!
Σύμφωνοι στη μοιρολατρία;

---

* ακόρντο: συγχορδία

* ρώτου: αναρωτήσου

Φεγγάρι, ντιλετάντη* μοιάζεις,
σ' όλα τα πλάτη ίδιο φαντάζεις.

Χθες του Μισούρη τα νερά,
του Παρισιού είδες τα οχυρά,

τα μπλε φιόρντ της Νορβηγίας,
τους πόλους, θάλασσες μαγείας'

τώρα εσύ, τυχερό, θα ιδείς,
μετά το γάμο της, στη γης

να τρέχει η αμαξοστοιχία!
Εφύγανε για τη Σκοτία.

Τι φιάσκο θα 'ταν, αν πιστή
τους στίχους μου είχε εμπιστευτεί!

---

* ντιλετάντης: ερασιτέχνης, εκείνος που ασχολείται με κάτι αποκλειστικά για την απόλαυση που αποκομίζει

Φεγγάρι, αλήτικο φεγγάρι,
να γίνουμε άλυτο ζευγάρι;

Νύχτες χρυσές κι εγώ με μια
χλωμή επαρχία στην καρδιά!

Σαν μια γριά το φεγγαράκι
τ' αυτιά του εγέμισε μπαμπάκι.

*Προσεγγίσεις στη γαλλική ποίηση,
ανθολόγηση – μετάφραση
Αλέξανδρος Μπάρας,
Πρόσπερος*

Γιώργος Βακαλό, από τη σειρά
Φεγγάρια

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Πού βρίσκεται ο ομιλητής του ποιήματος; Τι τον απασχολεί;
- 2** Πώς περιγράφεται το φεγγάρι στο ποίημα; Γιατί απευθύνεται σ' αυτό ο ομιλητής;
- 3** Τι σημαίνει το δίστιχο «Τι φιάσκο θα 'ταν, αν πιστή / τους στίχους μου είχε εμπιστευτεί!»;
- 4** Πώς ερμηνεύετε το καταληκτικό δίστιχο του ποιήματος;
- 5** Σε ποια σημεία του ποιήματος εντοπίζετε ειρωνεία;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ◆ Στον Ηλεκτρονικό Κόμβο του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας θα βρείτε το ίδιο ποίημα, σε μετάφραση της Αιμιλίας Δάφνη, με

τον τίτλο «Η θρηνωδία στη σελήνη της επαρχίας» (αρ. 26, στη διεύθυνση: <http://www.komvos.edu.gr/diaglossiki/catalog.htm>). Συγκρίνετε τις δυο μεταφράσεις, εντοπίστε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Στη συνέχεια διαλέξτε εκείνη που σας αρέσει περισσότερο, αιτιολογώντας την προτίμησή σας.

Ζυλ Λαφόργκ (1860-1887)

Γάλλος συμβολιστής ποιητής, γνωστός κυρίως για τη λυρική του ειρωνεία, αλλά και για την επινόηση του ελεύθερου στίχου. Το έργο του άσκησε επιρροή στη διαμόρφωση της μοντέρνας ποίησης στη Γαλλία, αλλά και στον αγγλοσαξονικό χώρο (Τ. δ. Eliot, Ezra

Round). Το 1881 ορίστηκε αναγνώστης της αυτοκράτειρας Αυγούστας στο Βερολίνο, όπου και παρέμεινε για πέντε χρόνια. Στο διάστημα αυτό έγραψε το μεγαλύτερο μέρος του έργου του. Το 1886 επέστρεψε στο Παρίσι, όπου πέθανε από φυματίωση τον επόμενο χρόνο, πάμπτωχος, σε ηλικία είκοσι επτά ετών. Ποιητικά έργα: *Θρηνωδίες* (1885), *Μίμηση της Παναγιάς του φεγγαριού*, *Σύνοδος των ξωτικών* (1886), *Τελευταίοι στίχοι* (1890) κ.ά.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

Ο ματωμένος λυρισμός

Στο απόσπασμα του αφηγηματικού αυτού δοκιμίου, που περιέχεται στο βιβλίο Προσανατολισμός στον αιώνα (1963), ο Ά. Τερζάκης αναπολεί την εποχή της νεότητάς του, η οποία συμπίπτει με την πρώτη δεκαετία του μεσοπολέμου.

Ένα τεράστιο μεταλλικό πουλί, ζώο που ξεπήδησε μεσ' από την Αποκάλυψη, φρουμάζει* τρέμοντας σύγκορμο, με τους κινητήρες αναμμένους, ανυπόμονο να σπαθίσει*

---

* φρουμάζει: (για άλογο) φυσά δυνατά τα ρουθούνια από τρόμο

* να σπαθίσει: να διασχίσει σαν σπαθί

το διάστημα, την ώρα που, μέσα στον ανεμοστρόβιλο του μισεμού,* γρά-φονται τούτες οι αράδες. Ο ίλιγγος αλέθει τις σκέψεις, τις εποχές, κομματιάζει ίσκιους, ξεσηκώνει φαντάσματα. Με δάχτυλα βιαστικά φυλλομετρώ κι εγώ το βιβλίο τούτο που μου ήρθε τέτοια στιγμή. Μονάχα το φυλλομετρώ, τίποτα περισσότερο δεν προφταίνω. Όμως αδύνατο να το παρατρέξω: * μαγνητίζει μέσα μου τον βραδιασμένο στρατολάτη* μιας άλλης εποχής. Είναι τα «Άπαντα» της Μαρίας Πολυδούρη. [...]

Ξαναβλέπω τη ζωή μεσ' από τα θολά, ροδισμένα στ' απόβραδο,

---

* μισεμός: αναχώρηση

* να παρατρέξω: να προσπεράσω, να παραλείψω

* στρατολάτης: οδοιπόρος

τζάμια ενός αθηναϊκού καφενείου. Τη ζωή μιας Αθήνας που δεν υπάρχει πια. Έξω στο δρόμο, που έχει σκόνη πολλή και λιγοστή κίνηση, οι αραιοί διαβάτες περνάνε χωρίς να βιάζονται. Κάπου στη γειτονιά τραγουδάει με χοντρούς κόμπους στο λαιμό της μια λατέρνα. Ζεστό φαΐ λιβανίζει στη γειτονιά. Ανάμεσα στους κρεμασμένους ίσκιους της νύχτας που κατεβαίνει, βλέπεις ξάφνου να περνάει στο δρόμο μια θεωρία μουγγή, σκυφτή: οι πρόσφυγες της Καταστροφής.

Λένε πως ήταν μια εποχή ηττημένη. Αυτό το λένε εκείνοι που ήρθαν κάπως αργότερα, ξεκούραστοι, με κοστούμι ατσαλάκωτο, κομμένο σε κάποιο ράφτη της Δυτικής Ευρώπης. Ηττημένη; Θα την πω καλύτερα δραματική. Υπάρχουν εποχές ανύποπτες κι

εποχές στοιχειωμένες, καιροί που η
συνείδησή τους κοιμάται κι άλλοι
που η ψυχή τους αλαφιάστηκε.* Τα
χρόνια εκεί ανάμεσα στα 1922–1929
ήταν ένα παράξενο κράμα από αφέ-
λεια κι έγνοια, προαισθήματα και
ρεμβασμό. Η Αθήνα η ζωντανή είχε
μικροαστική σφραγίδα: μια συνοι-
κία απέραντη, που έφτανε ίσαμε
την οδό Σταδίου, κι αυτή πιστό
αντίγραφο της επαρχίας. Το
νομαρχιακό γραφείο, όπου πάει να
πιάσει δουλειά η Μαρία Πολυδού-
ρη, καινούργοφερμένη από την
Καλαμάτα της, είναι σκονισμένο,
νυσταλέο και κακομούτσουνο,*
στεγάζει φουκαράδες υπαλλήλους
που έχουν για όνειρο φυγής τη
βραδινή

---

* αλαφιάστηκε: τρόμαξε

* κακομούτσουνο: άσχημο

πρέφα.* Κι όμως ανάμεσα σε τέτοιον κόσμο, πίσω από τραπέζι πληκτικό, κάθεται ο Κώστας Καρυωτάκης. Γιατί τάχα αυτή η ευκολία να πιστεύουμε πως ο ποιητής του «Μιχαλιού» συνοψίζει στο πρόσωπό του την αθλιότητα; Κρίνουμε το ενδόσιμο* ή το μήνυμα; το διάκοσμο ή το θέαμα; Και οι Ρώσοι* πήρανε για κατώφλι τους την αθλιότητα, μας ειδοποίησαν όμως για ό,τι μάντεψαν χάρη σ' αυτήν από το βαθύ μυστήριο της ζωής και της αλήθειας. Αθεράπευτη μανία μας να νομίζουμε πως όλα αρχίζουν

---

* πρέφα: χαρτοπαίγνιο

* ενδόσιμο: προανάκρουσμα, προοίμιο

* οι Ρώσοι: οι ρώσοι κλασικοί συγγραφείς, και κυρίως ο Φ. Ντοστογιέφσκι

και τελειώνουν σε μια ηθογραφία!

Το μέγεθος της εποχής εκείνης είναι κρυφό κι ανυπόκрито. Σημειώνει μια κρίσιμη στροφή της ελληνικής ζωής από τα έξω στα μέσα. Για πρώτη φορά επικοινωνεί ο τόπος με τα μεγάλα ρεύματα του αιώνα· μέσα στα μουχλιασμένα δημόσια γραφεία στρατολογείται μια νεολαία που θα πιστέψει με πάθος στην κοινωνική δικαιοσύνη, θα στρώσει με τα κορμιά της τους τραγικούς δρόμους της. Αυτό – όποια κι αν είναι η προσωπική μας πίστη κι ο τελικός απολογισμός – πρέπει να το αναγνωρίσουμε. Σύγκαιρα,* μια μειοψηφία εκστατική, λυρική, μια χούφτα νέοι που έγγραφαν, πασχίζει εκείνα τα χρόνια να προσανατολιστεί μέσα στην

---

* σύγκαιρα: την ίδια εποχή

ανεμοζάλη, να συλλάβει κάτι από τους μεγάλους ίσκιους που δίνουν ανάστημα στον ορίζοντα. Αργότερα, σαν έρθουν ξεκούραστοι, αμέτοχοι, φρεσκοξυρισμένοι οι προφήτες των νέων τάσεων, θα κηρύξουν μια φρεσκογυαλισμένη πίστη στη γραφικότητα, θ' ανεμίσουν χρώματα γαλάζια και χρυσαφιά. Την Ιστορία τη γράφουν οι επιζώντες. Η νεολαία της δραματικής δεκαετίας έπεσε θερισμένη κι αναπολόγητη* στο σύνορο της χίμαιρας.*

Ά. Τερζάκης, *Προσανατολισμός στον αιώνα,*
Οι εκδόσεις των φίλων

---

* αναπολόγητη: χωρίς να κάνει τον απολογισμό

* χίμαιρα: ονειροπόλημα, ουτοπία

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποια ήταν τα προβλήματα και ποιες οι αντιλήψεις των νέων στη δεκαετία του 1920, σύμφωνα με την άποψη του συγγραφέα;

2 «Αυτό το λένε... δυτικής Ευρώπης»: Σε ποιους πιστεύετε ότι αναφέρεται ο συγγραφέας;

3 Το κείμενο αυτό συνδυάζει το στοχασμό με την αφήγηση. Βρείτε τις ενότητες που ανήκουν στα δύο διαφορετικά αυτά είδη λόγου.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Βρείτε ιστορικές πληροφορίες για την Αθήνα του 1920 και συγκρίνετέ τη με τη σημερινή. Μπορείτε επίσης να αναζητήσετε κάρτες

**ή φωτογραφίες, που δείχνουν την
αρχιτεκτονική ή την κοινωνική ζωή
της πρωτεύουσας κατά τη δεκαετία
του 1920.**

**Νίκη Καραγάτση,
*Σπίτια στο Θησείο***

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

Τα ζα

Στο παρακάτω απόσπασμα από το βιβλίο Η ζωή εν τάφω (1931) του Στράτη Μυριβήλη περιγράφεται η αγριότητα του πολέμου σε μια σκηνή στην οποία εξοντώνονται ανυπερράσπιστα «επιστρατευμένα» γαϊδούρια. Τα αντιπολεμικά αισθήματα του συγγραφέα εκφράζονται με την ωμή περιγραφή της εξόντωσης των αθώων ζώων, η οποία δείχνει την παράλογη βία του πολέμου.

Τα ζα στον πόλεμο! Σήμερα από το πρωί συλλογιούμαι μόνο αυτό. Καλά εμείς οι άνθρωποι. Έχουμε τα συμφέρα μας, τις ιδεολογίες μας, τις λόξεις μας, τις μεγαλομανίες και τους ενθουσιασμούς μας. Απ' όλα

αυτά μαγειρεύεται περίφημα ο πόλεμος. Έχουμε και τις πονηριές μας, για να γλιτώνουμε σαν δούμε τα ζόρικα. Τ' αμπριά* μας, τα νοσοκομεία, ακόμα και τις λιποταξίες.* Όμως τ' αγαθά τα ζα που τα επιστρατεύουμε να κάμουν μαζί μας τον πόλεμο;

Θα ρρώ πως, όταν καμιά φορά οι άνθρωποι βγάλουν από μέσα τους την επιληψία* του ομαδικού σκοτωμού, θα 'χουν όλο το δίκιο να ντρέπονται σ' όλη τους τη ζωή και μόνο γι' αυτό: που τραβήξανε και τ' αθώα τα ζα στον πόλεμο.

---

* αμπριά: στρατιωτικά προκαλύμματα για την αποφυγή των εχθρικών επιθέσεων

* λιποταξία: εγκατάλειψη της μάχης

* επιληψία: πάθηση του εγκεφάλου, εδώ τρέλα

Στοχάζουμε πως κάποτε θα είναι ένα απ' τα πιο μαύρα σημάδια της Ιστορίας των Ανθρώπων.

Η Μεραρχία μας κουβάλησε μαζί της απ' το νησί και μια συζυγαρχία γαϊδάρους. «Συζυγαρχία ημιόνων» γράφεται στα χαρτιά. Μα η αλήθεια είναι πως έχει μόνο γαϊδάρους.

Υποφέρανε πολύ ώσπου να τους μπάσουνε στα βαπόρια. Το ίδιο και σαν τους ξεφορτώνανε στη Θεσσαλονίκη. Τους αρπούσε το βίντσι* μουγκρίζοντας θυμωμένα και τους σήκωνε ανάερα μέσα στη γερή φασκιά τους. Αυτό τους ξετρέλαινε. Κι η τρομάρα τους ήταν εκπληχτικά ζωγραφισμένη μέσα στα έξαλλα μάτια τους. Κλωτσούσανε στο κενό, φρουμάζανε, στριφογύριζαν τους βολβούς και το πετσί τους ρυτίδιαζε

---

* βίντσι: γερανός

απ' τη φρίκη. Κατόπι περάσανε μαζί μας όλη τη Μακεδονία φορτωμένοι πυρομαχικά. Τα 'χανε κι αυτοί με τους Γερμανούς, με τους Τούρκους, με τους Βουλγάρους. Σαμπήκαμε 'μείς στο χαράκωμα, ο όρχος* τους στήθηκε στην Κούπα. Είναι ένα χωριό πίσω από τις γραμμές μας, ρημαγμένο από το πυροβολικό. Μένουν εκεί μονάχα κάτι Φραντσέζοι* φουρναραίοι. Εκεί στην Κούπα, μέσα σε μιαν όμορφη χαράδρα, έστησε τα παλούκια της η «Συζυγαρχία των ημιόνων» της Μεραρχίας μας.

Τα ζα ξεκουραστήκανε κάμποσες μέρες απ' το πολυμερίτικο

---

* όρχος: στρατιωτικός πολεμικός σχηματισμός με σκοπό τον ανεφοδιασμό

* Φραντσέζοι: Γάλλοι

περπάτημα που τα 'χε παραζαλισμένα στην κούραση. Ξανεσάνανε. Βρήκανε κιόλας μπόλικο χορτάρι, φάγαν και πήραν απάνω τους. Καρδάμωσαν.* Τότες προσέξανε πως ήταν χαρά Θεού πάνω στη γης, κι ο Έρωτας κέντριζε όλα τα πάντα, από τα μαμούδια ως τα λουλούδια, να μπούνε μέσα στο παναιώνιο πανηγύρι της αναπαραγωγής. Οι γαιΐδαροι ακούσαν το μεγάλο κάλεσμα και απάντησαν με το ερωτικό τους σάλπισμα: παρών! Υπάκουγα, γεμάτα αθωότητα κι ανηξεριά σαν όλα τα ζα. Η χαράδρα βούιξε από τα παράφωνα επιθαλάμια χλιμιντρίσματα. Και ο αντίλαλος πήρε τα ερωτικά σαλπίσματα και τα πήγε ως πέρα στο Περιστέρι.

Ένα αεροπλάνο ξεκίνησε τότες

---

* καρδαμώνω: χορταίνω

βουίζοντας απ' αντίκρυ. Ήρθε κι έκοψε ένα–δυο γύρους πάνω από τη χαράδρα. Αυτοί το χαβά* τους. Κατόπι γύρισε πίσω μέσα στην αποθέωση των οβίδων, που έσκαζαν στον ουρανό σαν ένα κοπάδι άσπρα προβατάκια που όλο και πλήθαιναν γύρω του.

Οι γαιΐδαροι δεν ξέρουν από αεροπλάνα. Ήτανε κιόλας τόσο σύγκορμα παραδομένοι στη χαρά της ζωής, που δεν τους απόμενε καιρός να προσέξουν τίποτ' άλλο.

Σε λίγο η λαγκαδιά βόγγησε βαριά από μια σειρά εκρήξεις και σουβλερές σφυριξιές. Ήταν ένα σωστό μακελειό αθώων. Τα ζα ξεκοιλιάστηκαν, σφάχτηκαν πάνω στο τρυφερό χορτάρι, αγκρισμένα*

---

* χαβάς: εδώ η απασχόλησή τους

* αγκρισμένα: μπλεγμένα

μέσα στο μεθύσι της γεννητικής τους χαράς. Ψοφούσαν κι ανεστέ-ναζαν σαν άνθρωποι. Πέφτανε χάμου και ξεψυχούσαν σιγά σιγά, γύριζαν το λαιμό κοιτάζοντας λυπητερά τα εντόσθιά τους, που σάλευαν σαν κοκκινωπά φίδια ανάμεσα στα πόδια τους. Κουνούσαν απάνω–κάτω τα χοντρά τους κεφάλια δίχως να καταλαβαίνουν τίποτα. Ανετρίχιαζαν, τρέμανε τα ρουθούνια τους, ανοίγανε τα πλατιά χείλια ξεσκεπάζοντας τα δόντια τους και σερνόντανε με τσακισμένα πόδια. Πεθαίνανε στο τέλος βρέχοντας τα λουλούδια με το αίμα τους, και τα μεγάλα μάτια τους ήταν γεμάτα απορίες και πόνους. Ένα γαϊδουράκι με τσακισμένη τη ραχοκοκαλιά χαμόσερνε καμιά δεκαπενταριά μέτρα το κορμί του, ακουμπώντας μόνο στα μπροστινά

πόδια. Κατόπι αναδιπλώθηκε, γύρισε το κεφάλι προς τη μεγάλη λαβωματιά του κι αγκομαχούσε πολλήν ώρα ώσπου να παραδώσει.

Ένας ημιονηγός, μόλις άρχισε ο βομβαρδισμός, βάλθηκε να τρέχει σαστισμένος. Βαστούσε γερά το χαλινάρι του γαϊδάρου του κι έτρεχε σαν τρελός. Έφτασε έτσι ως τ' αμπριά των Φραντσέζων ψωμάδων. Εκεί πια, μέσα στα γιούχα της φανταριάς, πήρε είδηση πως έσερνε πίσω του το κεφάλι του γαϊδάρου θερισμένο απ' το λαιμό.

Μέσα στα κλειδωμένα δόντια του το ζο κρατούσε ακόμα μια τούφα κίτρινες μαργαρίτες ματωμένες.

Σ. Μυριβήλης, *Η ζωή εν τάφω*,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ο συγγραφέας συγκρίνει την τύχη των ανθρώπων και των ζώων στις πολεμικές επιχειρήσεις.

Ποιους θεωρεί πιο αδικημένους και γιατί;

2 Καταγράψτε την περιπέτεια των γαϊδάρων από τη στιγμή που έφυγαν από το νησί ως τη στιγμή της μαζικής τους εξόντωσης.

3 Πώς παρουσιάζει ο Μυριβήλης τη ρεαλιστική σκηνή της ζωοκτονίας και τι πετυχαίνει με την αδρή περιγραφή της;

4 «Μέσα στα κλειδωμένα δόντια του...ματωμένες»: Πώς συσχετίζεται ο θάνατος του ζώου με τη χαρά της ζωής και το κάλεσμα της φύσης;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Πολλά είδη ζώων πρόσφεραν από την αρχαιότητα έως τη σημερινή εποχή τις υπηρεσίες τους στον άνθρωπο. Χωριστείτε σε ομάδες, με σκοπό να μελετήσετε το ρόλο που έπαιξε κάθε ζώο στην κοινωνική εξέλιξη. Μπορείτε να συμβουλευτείτε τους καθηγητές της Βιολογίας, της Ιστορίας και της Οικιακής Οικονομίας.

**Γεώργιος Ιακωβίδης,
*Χορταριασμένο λιβάδι***

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

**Βίος και Πολιτεία
του Αλέξη Ζορμπά**

Το απόσπασμα που ακολουθεί βρίσκεται στο πρώτο μέρος του μυθιστορήματος και αναφέρεται στη γνωριμία του συγγραφέα με τον ήρωα του βιβλίου του. Ο Αλέξης Ζορμπάς, ένας από τους πιο γνωστούς ήρωες της παγκόσμιας λογοτεχνίας, αγαπά με πάθος τη ζωή και την απολαμβάνει σε όλες τις εκδηλώσεις της. Το σαντούρι είναι ο πιστός του σύντροφος στη χαρά και στη λύπη. Το μυθιστόρημα εκδόθηκε το 1946.

Τον πρωτογνώρισα στον Πειραιά. Είχα κατέβει στο λιμάνι να πάρω το βαπόρι για την Κρήτη. Κόντευε να

ξημερώσει. Έβρεχε. Φυσούσε δυνατή σοροκάδα κι έφταναν οι πιτσιλιές της θάλασσας στο μικρό καφενεδάκι. Κλειστές οι τζαμόπορτες, μύριζε ο αγέρας ανθρώπινη βόχα* και φασκόμηλο. Έκανε όξω κρύο και τα τζάμια είχαν παχυνστεί* από τις ανάσες. Πέντ' έξι θαλασσινοί ξενυχτισμένοι, με τις καφετιές από γιδότριχα φανέλες, έπιναν καφέδες και φασκόμηλα και κοίταζαν από τα θαμπωμένα τζάμια τη θάλασσα.

Τα ψάρια, παραζαλισμένα από τα χτυπήματα της φουρτούνας, είχαν βρει καταφύγι χαμηλά στα ήσυχα νερά και περίμεναν πότε να γαληνέψει ο κόσμος απάνω· κι οι ψαράδες, στριμωγμένοι στους

---

* βόχα: κακοσμία

* είχαν παχυνστεί: είχαν γεμίσει πάχνη

καφενέδες, περίμεναν κι αυτοί πότε να πάψει η θεϊκιά ταραχή, να ξεφοβηθούν και ν' ανέβουν στο πρόσωπο του νερού τα ψάρια να τσιμπήσουν. Οι γλώσσες, οι σκορπιοί, τα σελάχια, γυρνούσαν από τις νυχτερινές επιδρομές τους να κοιμηθούν. Ξημέρωνε. [...]

Ό,τι απ' όλα μου 'κανε εντύπωση ήταν τα μάτια του, περγελαστικά, θλιμμένα, ανήσυχα, όλο φλόγα. Έτσι μου φάνηκαν.

Ευτύς ως έσμιξαν οι ματιές μας, θαρρείς και βεβαιώθηκε πως εγώ ήμουν αυτός που ζητούσε, κι άπλωσε το χέρι αποφασιστικά κι άνοιξε την πόρτα. Πέρασε ανάμεσα από τα τραπέζια με γοργό ελαστικό περπάτημα κι ήρθε και στάθηκε από πάνω μου.

- Ταξίδι;, με ρώτησε. Για πού, με το καλό;

- Για την Κρήτη. Γιατί ρωτάς;

- Με παίρνεις μαζί σου;

Τον κοίταξα με προσοχή. Βουλιαγμένα μάγουλα, χοντρή μασέλα, εξογκωμένα ζυγωματικά,* ψαρά* κατσαρωμένα μαλλιά, μάτια που σπίνιζαν.*

- Γιατί; τι να σε κάμω; Σήκωσε τους ώμους.

- Γιατί! Γιατί!, έκαμε με περιφρόνηση. Δεν μπορεί τέλος πάντων ο άνθρωπος να κάμει κάτι και χωρίς γιατί; Έτσι, για το κέφι του. Να, πάρε με, ας πούμε, μάγερα· ξέρω και φτιάνω κάτι σούπες!...

Έβαλα τα γέλια. Μου άρεσαν οι

---

* ζυγωματικά: οστά του προσώπου

* ψαρά: γκρίζα

* σπίνιζαν: έλαμπαν, πετούσαν σπίνες

τσεκουράτοι* τρόποι και τα λόγια του· μου άρεσαν κι οι σούπες. Δε θα 'ταν άσκημο, συλλογίστηκα, να τον πάρω μαζί μου το γέρο ετούτον κρεμανταλά* στο μακρινό έρημο ακρογιάλι. Σούπες, γέλια, κουβέντες... Φαίνονταν πολυταξιδεμένος, πολυζωισμένος Σεβάχ Θαλασσινός· μου άρεσε.

- Τι συλλογιέσαι;, μου κάνει, κουνώντας τη χοντρή του κεφάλα. Κρατάς και του λόγου σου ζυγαριά, ε; Ζυγιάζεις με το δράμι, ε; Μωρέ, πάρε απόφαση, κατά διαόλου οι ζυγαριές!

Στέκουνταν από πάνω μου μαντράχαλος, κοκαλιάρης, και κουράζουμουν να σηκώνω το κεφάλι να του μιλώ. Έκλεισα τον

---

* τσεκουράτοι: κοφτοί, άμεσοι

* κρεμανταλάς: πολύ ψηλός

Ντάντε. *

- Κάτσε, του είπα· παίρνεις ένα φασκόμηλο;

Κάθισε· απίθωσε με προσοχή τον μπόγο του στη διπλανή καρέκλα.

- Φασκόμηλο;, έκαμε περιφρονητικά. Έλα εδώ, καφετζί· ένα ρούμι!

Έπιε το ρούμι ρουφιά ρουφιά· το κρατούσε πολλήν ώρα στο στόμα του να το χαρεί, κι έπειτα το άφηνε αγάλια να κατεβαίνει και να του ζεσταίνει τα σωθικά. «Φιλήδονος, συλλογίστηκα, μερακλής...»

-Τι δουλειά κάνεις;, τον ρώτησα.

- Όλες τις δουλειές· του ποδαριού, του χεριού, του κεφαλιού,

---

* Ντάντε: Δάντης Αλιγκιέρι (1265-1321), σπουδαίος ιταλός ποιητής που έγραψε τη *Θεία Κωμωδία*

όλες. Αυτό μας έλειπε τώρα και να διαλέγουμε.

- Πού δούλευες τώρα τελευταία;
- Σ' ένα μεταλλείο. Είμαι, να ξέρεις, καλός μινιδόρος* καταλαβαίνω από μέταλλα, βρίσκω φιλόνια, ανοίγω γαλαρίες, κατεβαίνω στα πηγάδια, δε φοβούμαι. Δούλευα καλά, έκανα τον αρχιεργάτη, παράπονο δεν είχα· μα να που ο διάβολος έβαλε την ουρά του. Το περασμένο Σαββατόβραδο ήρθα στο κέφι, και μια και δυο κινώ, βρίσκω τον ιδιοκτήτη που 'χε έρθει εκείνη τη μέρα να μας επιθεωρήσει και τον σπάζω στο ξύλο.
- Μα γιατί;τι σου 'καμε;
- Εμένα; τίποτα! Μα τίποτα, σου λέω! Πρώτη φορά τον έβλεπα τον άνθρωπο. Μας μοίρασε και

---

* μινιδόρος: εργάτης στα μεταλλεία

τσιγάρα, ο κακομοίρης.

- Τότε λοιπόν;

- Ου, κάθεςαι και ρωτάς! Έτσι μου κάπνισε, βρε αδερφέ! Από της μυλωνούς τον πισινό ζητάς ορθογραφία. Ο πισινός της μυλωνούς είναι ο νους του ανθρώπου.

Είχα διαβάσει πολλούς ορισμούς του νου του ανθρώπου· τούτος μου φάνηκε ο πιο καταπληχτικός, και μου άρεσε. Κοίταξα τον καινούριο σύντροφο· το πρόσωπό του ήταν γεμάτο ζάρες, σκαλισμένο, σαρακοτρυπημένο,* σα να το 'χαν φάει τα λιοβόρια κι οι βροχές. Ένα άλλο πρόσωπο, ύστερα από λίγα χρόνια, μου 'καμε την ίδια εντύπωση, δουλεμένου, δυστυχισμένου

---

* σαρακοτρυπημένο: ταλαιπωρημένο από το χρόνο και τις περιπέτειες

ξύλου: το πρόσωπο του Παναΐτ Ισράτη.*

- Και τι έχεις στον μπόγο; Τρόφιμα; ρούχα; εργαλεία;

Ο σύντροφός μου σήκωσε τους ώμους, γέλασε.

- Πολλά φρόνιμος μου φαίνεσαι, είπε, και να με συμπαθάς. Χάιδεψε με τα μακριά σκληρά του δάχτυλα τον μπόγο.

- Όχι, πρόστεσε· είναι σαντούρι.

- Σαντούρι! Παίζεις σαντούρι;

- Όταν με σφίξουν οι φτώχειες, γυρίζω τους καφενέδες και παίζω σαντούρι. Τραγουδώ κιόλα κάτι παλιούς κλέφτικους σκοπούς, μακεδονίτικους. Κι ύστερα βγάζω

---

* Παναΐτ Ισράτη: Ελληνορουμάνος συγγραφέας (1884-1935)· η γνωριμία του με τον Καζαντζάκη χρονολογείται από το 1927

δίσκο· να, το σκούφο τούτον, και μαζεύω δεκάρες.

- Πώς σε λένε;

- Αλέξη Ζορμπά. Με λένε και Τελέγραφο, για να με πειράξουν που 'μαι μακρύς μακρύς καλόγερος και πίτα η κεφαλή μου. Μα δεν πάνε να λένε! Με φωνάζουν και Τσακατσούκα, γιατί μια φορά πουλούσα κολοκυθόσπορους καβουρντισμένους. Με λένε και Περονόσπορο, γιατί όπου πάω, λέει, τα κάνω μπούλβερη* και κουρνιαχτό.* Έχω κι άλλα παρατσούκλια, μα άλλη ώρα...

- Και πώς έμαθες σαντούρι;

- Εγώ ήμουν είκοσι χρονών. Σ' ένα πανηγύρι του χωριού μου,

---

* τα κάνω πούλβερη και κουρνιαχτό: διαλύω τα πάντα, τα κάνω στάχτη

πέρα, στη ρίζα του Όλυμπου,
άκουσα για πρώτη φορά σαντούρι.
Πιάστηκε η αναπνοή μου. Τρεις
μέρες έκαμα να βάλω μπουκιά στο
στόμα μου. «Τι έχεις, μωρέ;», μου
κάνει ο πατέρας μου, ο Θεός να
συχωρέσει την ψυχή του. «Εγώ
θέλω να μάθω σαντούρι! – Μωρέ,
δεν ντρέπεσαι; Κατσίβελος* είσαι;
όργανα θα παίζεις; – Εγώ θέλω να
μάθω σαντούρι!...». Είχα κομπόδε-
μα μερικά παραδάκια, για να
παντρευτώ, σαν έρθει η ώρα. Παιδί
πράμα, βλέπεις, παλαβός, το αίμα
έβραζε, ήθελα παντριγιά ο ερίφης!*

Έδωκα ό,τι είχα και δεν είχα, κι
αγόρασα ένα σαντούρι. Να, ετούτο
εδώ που βλέπεις. Έφυγα μαζί του,
πήγα στη Σαλονίκη, βρήκα ένα

---

* κατσίβελος: τσιγγάνος

* ερίφης: ειρωνικά ο άνθρωπος

μερακλή Τούρκο, τον Ρετσέπ-εφέντη, το δάσκαλο του σαντούριού. Πέφτω στα πόδια του. «Τι θες, μωρέ ρωμιόπουλο;», μου κάνει. «– Εγώ θέλω να μάθω σαντούρι! – Ε, και γιατί μαθές πέφτεις στα πόδια μου; – Γιατί δεν έχω παράδες* να σε πλερώσω! – Έχεις μεράκι για σαντούρι; – Έχω. – Ε, κάτσε, μωρέ, κι εγώ δε θέλω πλερωμή!». Έκατσα μαζί του ένα χρόνο κι έμαθα. Ο Θεός ν' αγιάσει τα κόκαλά του, θα 'χει πια πεθάνει. Αν ο Θεός βάζει στην Παράδεισο και σκύλους, ας βάλει και τον Ρετσέπ-εφέντη. Από τον καιρό που έμαθα σαντούρι, γίνηκα άλλος άνθρωπος. Όταν έχω σεκλέτια* ή όταν με ζορίσει η φτώχεια, παίζω σαντούρι κι αλαφρώνω. Όταν

---

* παράδες: χρήματα

* σεκλέτια: στενοχώριες

παίζω, μου μιλούν και δεν ακούω·
κι αν ακούσω, δεν μπορώ να μιλή-
σω. Θέλω, θέλω, μα δεν μπορώ.

- Μα γιατί, Ζορμπά;

- Ε, σεβντάς!*

Η πόρτα άνοιξε· η βουή της θά-
λασσας μπήκε πάλι στον καφενέ,
τα πόδια και τα χέρια τουρτούρι-
σαν. Βολεύτηκα πιο βαθιά στη
γωνιά μου, τυλίχτηκα στο παλτό
μου, ένιωσα αναπάντεχη ευδαιμο-
νία. «Πού να πάω;, συλλογίστηκα·
καλά είμαι εδώ. Χρόνια να βαστάξει
ετούτη η στιγμή».

Κοίταξα τον παράξενο μουσαφί-
ρη* μπροστά μου· το μάτι του ήταν
καρφωμένο απάνω μου· μικρό,
στρογγυλό, κατάμαυρο· με κόκκινες

---

* σεβντάς: ερωτικός πόθος

* μουσαφίρης: επισκέπτης

φλεβίτσες στο ασπράδι· ένιωθα με
τρυπούσε και μ' έψαχνε αχόρταγο.

- Λοιπόν;, έκαμα· κι ύστερα;

Ο Ζορμπάς σήκωσε πάλι τους
κοκαλιάρικους ώμους.

- Δε βαριέσαι!, είπε· μου δίνεις ένα
τσιγάρο;

Του 'δωκα. Έβγαλε από το γιλέ-
κο του τσακμακόπετρα και φιτίλι,
άναψε. Τα μάτια του μισόκλεισαν
ευχαριστημένα.

- Παντρεύτηκες;

- Άνθρωπος δεν είμαι; Άνθρωπος,
πάει να πει στραβός· έπεσα κι εγώ
με τα μούτρα στο λάκκο, όπου
έπεσαν κι οι μπροστινοί μου. Πα-
ντρεύτηκα. Πήρα την κατρακύλα.
Έγινα νοικοκύρης, έχτισα σπίτι·
έκαμα παιδιά. Βάσανα! Μα ας είναι
καλά το σαντούρι.

- Έπαιζες σπίτι να πάν' οι πίκρες
κάτω;

- Ε, μωρέ, πώς φαίνεται πως δεν παίζεις κανένα όργανο. Τι 'ναι αυτά που τσαμπουνάς; Στο σπίτι είναι σκοτούρες, γυναίκα, παιδιά· τι θα φάμε, πώς να ντυθούμε, τι θ' απογίνουμε; Κόλαση! Και το σαντούρι θέλει καλή καρδιά. Άμα μου πει εμένα η γυναίκα μου περίσσιο λόγο, τι καρδιά θες να 'χω να παίξω σαντούρι; Άμα τα παιδιά πεινούν και νιαουρίζουν, κόπιασε του λόγου σου να παίξεις. Το σαντούρι θέλει να συλλογιέσαι μονάχα σαντούρι – κατάλαβες;

Κατάλαβα πως ο Ζορμπάς ετούτος είναι ο άνθρωπος που τόσον καιρό τον ζητούσα και δεν τον έβρισκα· μια ζωντανή καρδιά, ένα ζεστό λαρύγγι, μια ακατέργαστη μεγάλη ψυχή, που ακόμα δεν

αφαλοκόπηκε* από τη μάνα της, τη Γης.

Τι θα πει τέχνη, έρωτας της ομορφιάς, αγνότητα, πάθος – ο εργάτης ετούτος μού το ξεδιάλυνε* με τα πω απλά ανθρώπινα λόγια.

Κοίταξα τα χέρια αυτά που κάτεχαν να δουλεύουν τον κασμά και το σαντούρι –γιομάτα ρόζους και χαραμάδες, παραμορφωμένα και νευρικά. Άνοιξαν με προσοχή και τρυφεράδα, σα να 'γδυναν γυναίκα, το σακούλι κι έβγαλαν ένα παλιό μαγληνό σαντούρι, με πλήθος κόρδες, με μπρούντζινα και φιλντισένια στολίδια και με μίαν κόκκινη μεταξωτή φούντα στην άκρα. Τα χοντρά δάχτυλα το χάδεψαν όλο, αργά, παθητικά, σα να χάδευαν γυναίκα.

---

* αφαλοκόπηκε: αποχωρίστηκε

* ξεδιαλύνω: εξηγώ

Κι ύστερα πάλι το τύλιξαν, όπως τυλίγουμε αγαπημένο σώμα μη μας κρυώσει.

**Ν. Καζαντζάκης, *Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*,
Εκδόσεις Ελένης Ν. Καζαντζάκη**

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Σε ποιο πρόσωπο γίνεται η αφήγηση; Με ποιον τρόπο περιγράφει ο αφηγητής τον Αλέξη Ζορμπά; Ποια είναι τα στοιχεία που τον ελκύουν στην πρώτη τους συνάντηση;
- 2** Πώς παρουσιάζει τον εαυτό του ο αφηγητής, ώστε να τον αντιδιαστείλει με το Ζορμπά;
- 3** Πώς αφηγείται ο Ζορμπάς τη

γνωριμία του με το σαντούρι; Ποια είναι η αντίδραση του πατέρα του στην επιθυμία να μάθει αυτό το όργανο; Συγκρίνετε τη στάση του νεαρού Ζορμπά με τη στάση του γιου τού αγιογράφου στο διήγημα του Κ. Θεοτόκη «Η τέχνη του αγιογράφου».

4 «Τι θα πει τέχνη...λόγια»: Γιατί ένας συγγραφέας, που τόσα πολλά έχει διαβάσει περί τέχνης, θεωρεί σοφά τα λόγια του Ζορμπά; Συμμερίζεστε το θαυμασμό του συγγραφέα για το Ζορμπά και γιατί;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

◆ Βρείτε πληροφορίες για το σαντούρι και στο μάθημα της Μουσικής ακούστε τον ήχο του.

◆ Ποικίλες πληροφορίες για τη ζωή και το έργο του Ν. Καζαντζάκη (φωτογραφίες, επιστολές, αρχεία ήχου με τη φωνή του συγγραφέα κ.ά.) μπορείτε να βρείτε και να μελετήσετε στην ιστοσελίδα <http://www.historical-museum.gr/kazantzakis/gr/index.html>.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ

Με τον τρόπο του Γ.Σ.

Ιδιαίτερα γνωστό από τον εναρκτήριο στίχο του, το ποίημα αυτό παρουσιάζεται από τον τίτλο του ως «μίμηση ύφους» (à la manière de), με τη διαφορά ότι ο ποιητής εμφανίζεται να μιμείται τον εαυτό του, καθώς τα αρχικά παραπέμπουν στο όνομά του. Το ποίημα αναπτύσσεται με τη μορφή περιδιάβασης σε τουριστικούς και αρχαιολογικούς τόπους της μεσοπολεμικής Ελλάδας και εστιάζεται στα αισθήματα αλλοτρίωσης, απραξίας και στασιμότητας, που αποδίδουν τη σχέση των ανθρώπων με τον τόπο, το παρελθόν, τους γύρω τους αλλά και τον εαυτό τους.

από τα πέρατα
μιας νιότης βασιλεμένης.*
Στις Μυκήνες σήκωσα τις μεγάλες
πέτρες και τους θησαυρούς
των Ατρείδων
και πλάγιασα μαζί τους
στο ξενοδοχείο της «Ωραίας Ελένης
του Μενελάου»·
χάθηκαν μόνο την αυγή
που λάλησε η Κασσάντρα
μ' έναν κόκορα κρεμασμένο
στο μαύρο λαιμό της.
Στις Σπέτσες στον Πόρο και
στη Μύκονο
με χτίκιασαν* οι βαρκαρόλες.*

---

* βασιλεμένη: περασμένη

* χτίκιασαν: ταλαιπώρησαν,
βασάνισαν

* βαρκαρόλες: τραγούδια που
συνηθίζουν οι βενετσιάνοι
γονδολιέρηδες

Τι θέλουν όλοι αυτοί που λένε
πως βρίσκονται στην Αθήνα
ή στον Πειραιά;
Ο ένας έρχεται από τη Σαλαμίνα και
ρωτάει τον άλλο μήπως «έρχεται εξ
Ομοιότητας»
«Όχι έρχομαι εκ Συντάγματος»
απαντά κι είν' ευχαριστημένος
«βρήκα το Γιάννη και με κέρασε
ένα παγωτό».
Στο μεταξύ η Ελλάδα ταξιδεύει
δεν ξέρουμε τίποτε δεν ξέρουμε
πως είμαστε ξέμπαρκοι* όλοι εμείς
δεν ξέρουμε την πίκρα του λιμανιού
σαν ταξιδεύουν όλα τα καράβια·
περιγελάμε εκείνους που
τη νιώθουν.

---

* ξέμπαρκοι: ναυτικοί που δεν
έχουν μπαρκάρει, άνεργοι

Παράξενος κόσμος που λέει πως
βρίσκεται στην Αττική και δε
βρίσκεται πουθενά·
αγοράζουν κουφέτα
για να παντρευτούνε
κρατούν «σωσίτριχα»*
φωτογραφίζονται
ο άνθρωπος που είδα σήμερα
καθισμένος σ' ένα φόντο με
πιτσούνια
και με λουλούδια
δέχουνταν το χέρι του γερο-
φωτογράφου να του στρώνει
τις ρυτίδες
που είχαν αφήσει
στο πρόσωπό του
όλα τα πετεινά τ' ουρανού.

---

* σωσίτριχα: φάρμακα για την
τριχόπτωση

Στο μεταξύ η Ελλάδα ταξιδεύει
ολοένα ταξιδεύει
κι αν «ορώμεν ανθούν πέλαγος
Αιγαίον νεκροίς»*
είναι εκείνοι που θέλησαν
να πιάσουν το μεγάλο καράβι με το
κολύμπι
εκείνοι που βαρέθηκαν
να περιμένουν τα καράβια που δεν
μπορούν να κινήσουν
την ΕΛΣΗ τη ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ
τον ΑΜΒΡΑΚΙΚΟ.
Σφυρίζουν τα καράβια τώρα που
βραδιάζει στον Πειραιά
σφυρίζουν ολοένα σφυρίζουν μα
δεν κουνιέται κανένας αργάτης*
καμιά αλυσίδα δεν έλαμψε βρεμένη

---

* ορώμεν ... νεκροίς: βλέπουμε ν'
ανθίζει νεκρούς το Αιγαίο

* αργάτης: βαρούλκο που ανεκκύει
ή ποντίζει την άγκυρα

στο στερνό φως που βασιλεύει
ο καπετάνιος μένει μαρμαρωμένος
μες στ' άσπρα και στα χρυσά.

Όπου και να ταξιδέψω
η Ελλάδα με πληγώνει
παραπτετάσματα βουνών
αρχιπέλαγα γυμνοί γρανίτες...
Το καράβι που ταξιδεύει
το λένε ΑΓ ΩΝΙΑ 937.

Α/π Αυλίσ, περιμένοντας να
ξεκινήσει. Καλοκαίρι 1936

Γ. Σεφέρης, *Ποιήματα*, Ίκαρος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Σε ποιες περιοχές της Ελλάδας αναφέρεται ο ομιλητής του ποιήματος; Γιατί επιλέγει ειδικά αυτές;

2 Τι νομίζετε ότι φανερώνουν οι φράσεις «έρχεται εξ Ομονοίας» και

«έρχομαι εκ Συντάγματος» για τους ομιλητές τους;

3 Γιατί νομίζετε ότι ο ποιητής αφήνει αμετάφραστο το παράθεμα από τον Αγαμέμνονα του Αισχύλου («ορώμεν ... νεκροίς», στ. 35);

4 Σχολιάστε τον τρόπο με τον οποίο ο ποιητής παρουσιάζει τη σχέση της νεότερης Ελλάδας με την αρχαία.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Μελετήστε στο βιβλίο της Ιστορίας τα ιστορικά γεγονότα του 1936 και ελέγξτε αν η κατάσταση και το κλίμα που δίνει στο ποίημα του ο Σεφέρης αντιστοιχεί στη σύγχρονη του ιστορική πραγματικότητα.

**Γιάννης Ψυχοπαίδης,
Πορτρέτο Γ. Σεφέρη**

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ

Τρία χαϊκού

Το χαϊκού είναι γιαπωνέζικη στιχουργική μορφή, που έγινε αρκετά δημοφιλής στη Δύση από τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα. Πρόκειται για επιγράμματα 17 συλλαβών, που διαιρούνται σε τρεις ανομοιοκατάληκτους στίχους (5, 7 και 5 συλλαβών).

ΙΑ΄

Πού να μαζεύεις
τα χίλια κομματάκια
του κάθε ανθρώπου.

ΙΕ΄

Βουλιάζει ο κόσμος
κρατήσου, θα σ' αφήσει
μόνο στον ήλιο.

ΙΣΤ΄

Γράφεις·
το μελάνι λιγότεψε
η θάλασσα πληθαίνει.

Γ. Σεφέρης, *Ποιήματα*, Ίκαρος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ποιο είναι το κυρίαρχο αίσθημα σε κάθε ποίημα;
- 2** Δοκιμάστε να εντοπίσετε σε κάθε ποίημα μια παράδοξη εικόνα και να την ερμηνεύσετε. Σε τι νομίζετε ότι συμβάλλει η ανελαστική πειθαρχία που προϋποθέτει η μορφή του χαϊκού;
- 3** Γράψτε και εσείς τρία χαϊκού.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ

Ομιλία στη Στοκχόλμη

Στην ομιλία του στη Στοκχόλμη, κατά την τελετή απονομής του βραβείου Νόμπελ (το Δεκέμβριο του 1963), ο Σεφέρης συνοψίζει τις πεπαιθώσεις του, αφενός για την άμεση και αδιάσπαστη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας (και ευρύτερα της ελληνικής ηθικής συνείδησης) από την αρχαιότητα ως τη σημερινή εποχή και αφετέρου για την αναγκαιότητα και τη λειτουργία της ποίησης στο σύγχρονο κόσμο.

Τούτη την ώρα αισθάνομαι πως είμαι ο ίδιος μια αντίφαση. Αλήθεια, η Σουηδική Ακαδημία έκρινε πως η προσπάθειά μου σε μια γλώσσα περιλάλητη επί αιώνες, αλλά στην

παρούσα μορφή της περιορισμένη, άξιζε αυτή την υψηλή διάκριση. Θέλησε να τιμήσει τη γλώσσα μου, και να – εκφράζω τώρα τις ευχαριστίες μου σε ξένη γλώσσα.* Σας παρακαλώ να μου δώσετε τη συγγνώμη που ζητώ πρώτα πρώτα από τον εαυτό μου.

Ανήκω σε μια χώρα μικρή. Ένα πέτρινο ακρωτήριο στη Μεσόγειο, που δεν έχει άλλο αγαθό παρά τον αγώνα του λαού του, τη θάλασσα, και το φως του ήλιου. Είναι μικρός ο τόπος μας, αλλά η παράδοσή του είναι τεράστια και το πράγμα που τη χαρακτηρίζει είναι ότι μας παραδόθηκε χωρίς διακοπή. Η ελληνική

---

* εκφράζω... γλώσσα: η ομιλία του ποιητή γράφτηκε και δόθηκε στα γαλλικά. Η παρούσα μορφή είναι μεταφρασμένη από τον ίδιο

γλώσσα δεν έπαψε ποτέ της να μιλιέται. Δέχτηκε τις αλλοιώσεις που δέχεται καθετί ζωντανό, αλλά δεν παρουσιάζει κανένα χάσμα. Άλλο χαρακτηριστικό αυτής της παράδοσης είναι η αγάπη της για την ανθρωπιά· κανόνας της είναι η δικαιοσύνη. Στην αρχαία τραγωδία, την οργανωμένη με τόση ακρίβεια, ο άνθρωπος που ξεπερνά το μέτρο πρέπει να τιμωρηθεί από τις Ερινύες. Ο ίδιος νόμος ισχύει και όταν ακόμη πρόκειται για φυσικά φαινόμενα: «Ήλιος ουχ υπερβήσεται μέτρα» λέει ο Ηράκλειτος· «ει δε μη, Ερινύες μιν Δίκης επίκουροι εξευρήσουσιν».*

---

* Ήλιος ... εξευρήσουσιν: δεν πρέπει ο Ήλιος να ξεπερνάει το μέτρο· διαφορετικά, οι ίδιες οι Ερινύες θα προσφερθούν ως βοηθοί της Δικαιοσύνης

Συλλογίζομαι πως δεν αποκλείεται ολωσδιόλου να ωφεληθεί ένας σύγχρονος επιστήμων, αν στοχαστεί τούτο το απόφθεγμα* του Ίωνα φιλοσόφου. Όσο για μένα συγκινούμαι παρατηρώντας πως η συνείδηση της δικαιοσύνης είχε τόσο πολύ διαποτίσει την ελληνική ψυχή, ώστε να γίνει κανόνας και του φυσικού κόσμου. Και ένας από τους διδασκάλους μου, των αρχών του περασμένου αιώνα, γράφει: «...θα χαθούμε, γιατί αδικήσαμε...».*

---

* απόφθεγμα: σύντομος λόγος με καθολικό κύρος

* «...θα χαθούμε, γιατί αδικήσαμε...»: Ο Σεφέρης αναφέρεται στο Μακρυγιάννη, ο οποίος όμως αποδίδει τη συγκεκριμένη φράση σε έναν Τούρκο μπέη

Αυτός ο άνθρωπος ήταν αγράμματος· είχε μάθει να γράφει στα τριάντα πέντε χρόνια της ηλικίας του. Αλλά στην Ελλάδα των ημερών μας, η προφορική παράδοση πηγαινεί μακριά στα περασμένα όσο και η γραπτή. Το ίδιο και η ποίηση. Είναι για μένα σημαντικό το γεγονός ότι η Σουηδία θέλησε να τιμήσει και τούτη την ποίηση και όλη την ποίηση γενικά, ακόμη και όταν αναβρύζει* ανάμεσα σ' ένα λαό περιορισμένο. Γιατί πιστεύω πως τούτος ο σύγχρονος κόσμος όπου ζούμε, ο τυραννισμένος από το φόβο και την ανησυχία, τη χρειάζεται την ποίηση. Η ποίηση έχει τις ρίζες της στην ανθρώπινη ανάσα – και τι θα γινόμασταν, αν η πνοή μας λιγόστευε; Είναι μια πράξη

---

* αναβρύζει: πηγάζει

εμπιστοσύνης – κι ένας Θεός το ξέρει αν τα δεινά μας δεν τα χρωστάμε στη στέρηση εμπιστοσύνης.

Παρατήρησαν, τον περασμένο χρόνο, γύρω από τούτο το τραπέζι, την πολύ μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις ανακαλύψεις της σύγχρονης επιστήμης και στη λογοτεχνία·

Ο Γιώργος Σεφέρης παίρνει το βραβείο Νόμπελ από το βασιλιά της Σουηδίας

παρατήρησαν πως ανάμεσα σ' ένα αρχαίο ελληνικό δράμα και ένα σημερινό η διαφορά είναι λίγη. Ναι, η συμπεριφορά του ανθρώπου δε μοιάζει να έχει αλλάξει βασικά. Και πρέπει να προσθέσω πως νιώθει πάντα την ανάγκη ν' ακούει τούτη την ανθρώπινη φωνή που ονομάζουμε ποίηση. Αυτή τη φωνή που κινδυνεύει να σβήσει κάθε στιγμή από στέρηση αγάπης και ολοένα ξαναγεννιέται. Κυνηγημένη, ξέρει πού να 'βρει καταφύγιο· απαρνημένη, έχει το ένστικτο να πάει να ριζώσει στους πιο απροσδόκητους τόπους. Γι' αυτή δεν υπάρχουν μεγάλα και μικρά μέρη του κόσμου. Το βασίλειό της είναι στις καρδιές όλων των ανθρώπων της γης. Έχει τη χάρη ν' αποφεύγει πάντα τη συνήθεια, αυτή τη βιομηχανία. Χρωστώ την ευγνωμοσύνη μου στη

Σουηδική Ακαδημία, που ένιωσε
αυτά τα πράγματα· που ένιωσε
πως οι γλώσσες, οι λεγόμενες
περιορισμένης χρήσης, δεν πρέπει
να καταντούν φράχτες, όπου πνίγε-
ται ο παλμός της ανθρώπινης
καρδιάς· που έγινε ένας Άρειος
Πάγος ικανός: να κρίνει με αλήθεια
επίσημη την άδικη μοίρα της ζωής,
– για να θυμηθώ το Σέλλεϋ,* τον
εμπνευστή, καθώς μας λένε, του
Αλφρέδου Νομπέλ, αυτού του
ανθρώπου που μπόρεσε να εξαγο-
ράσει την αναπόφευκτη βία με τη
μεγαλοσύνη της καρδιάς του.

Σ' αυτό τον κόσμο, που ολοένα
στενεύει, ο καθένας μας χρειάζεται
όλους τους άλλους. Πρέπει ν' ανα-
ζητήσουμε τον άνθρωπο, όπου και
να βρίσκεται.

---

* Σέλλεϋ: Άγγλος ποιητής

Όταν, στο δρόμο της Θήβας, ο Οιδίπους συνάντησε τη Σφίγγα κι αυτή του έθεσε το αίνιμά της, η απόκρισή του ήταν: ο άνθρωπος. Τούτη η απλή λέξη χάλασε το τέρας. Έχουμε πολλά τέρατα να καταστρέψουμε. Ας συλλογιστούμε την απόκριση του Οιδίποδα.

Γ. Σεφέρης, *Δοκιμές*, τόμ. 2, Ίκαρος

Σχέδιο του Ι. Μόραλη

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Γιατί πιστεύετε ότι ο Σεφέρης αναφέρεται στην προσωπική του βράβευση ως βράβευση της ελληνικής γλώσσας;
- 2** Ποια είναι, σύμφωνα με τον ποιητή, η σημασία της ποίησης στο σύγχρονο κόσμο;

3 Δοκιμάστε να συγκρίνετε την εικόνα της Ελλάδας και των σύγχρονων κατοίκων της σε αυτό το κείμενο με την αντίστοιχη εικόνα που υποβάλλει το ποίημα «Με τον τρόπο του Γ.Σ.». Πού βρίσκεται η διαφορά; Σε τι νομίζετε ότι οφείλεται;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Διαβάστε τα ανθολογημένα ποιήματα του Σεφέρη (και ακούστε τις ηχογραφημένες αναγνώσεις τους, πολλές με τη φωνή του ποιητή) στο διαδικτυακό τόπο του Σπουδαστηρίου Νέου Ελληνισμού (<http://www.snhell.gr/lakeim.html>). Ακούστε επίσης συνεντεύξεις του Σεφέρη και την ηχογραφημένη δήλωση του κατά της δικτατορίας, στο διαδικτυακό τόπο του BBC (<http://www.bbc.co.uk/greek/seferis.shtml>).

ΑΝΔΡΕΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ

Τριαντάφυλλα στο παράθυρο

Το κείμενο προέρχεται από τη συλλογή Υψικάμινος με την έκδοση της οποίας, το 1935, ο Α. Εμπειρικός εισήγαγε τον υπερρεαλισμό στην Ελλάδα. Αναφέρεται στην αγάπη ως διαχρονική αξία της ανθρώπινης ύπαρξης και ύψιστο προορισμό της ζωής.

Σκοπός της ζωής μας δεν είναι η χαμέρπεια.* Υπάρχουν απειράκις ωραιότερα πράγματα και απ' αυτήν την αγαλματώδη παρουσία του περασμένου έπους. Σκοπός της

---

* χαμέρπεια: ευτέλεια, μικροί και ασήμαντοι στόχοι (όπως τα ερπετά χάμω στη γη)

ζωής μας είναι η αγάπη. Σκοπός της ζωής μας είναι η ατελεύτητη μάζα* μας. Σκοπός της ζωής μας είναι η λυσιτελής* παραδοχή της ζωής μας και της καθεμιάς ευχής εν παντί τόπω εις πάσαν στιγμήν εις κάθε ένθερμον αναμόχλευσιν* των υπάρχόντων. Σκοπός της ζωής μας είναι το σεσημασμένον δέρας* της υπάρξεώς μας.

Α. Εμπειρικός, Υψικάμινος, Άγρα

---

* ατελεύτητη μάζα: αιώνια ύλη

* λυσιτελής: ωφέλιμη, χρήσιμη

* αναμόχλευσις: ανακίνηση

* σεσημασμένον δέρας: δέρμα που φέρει επάνω του αποτυπώματα

AMOUR AMOUR
Andreas Embiricos

Εξώφυλλο ποιητικής συλλογής του Εμπειρικού

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Τι ορίζεται ως σκοπός της ζωής μας και γιατί;
- 2** Ποιες εκφραστικές και συντακτικές ιδιαιτερότητες παρατηρείτε στο κείμενο; Τι επιδιώκει να πετύχει μέσα από αυτές ο ποιητής;
- 3** Τι σημαίνει «η λυσιτελής παραδοχή της ζωής μας» και πώς συσχετίζεται αυτός ο σκοπός με

την προτεινόμενη ηθική στάση;

4 Νομίζετε ότι το κείμενο του Εμπειρικού μπορεί να θεωρηθεί ποίημα; Για ποιους λόγους;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Κάθε επιστήμη μελετά με συγκεκριμένο τρόπο την έννοια και την αξία της ζωής. Απευθυνθείτε στους καθηγητές της θεολογίας, της Βιολογίας, της Φυσικής και της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής και ζητήστε τους να δώσουν μια σύντομη απάντηση στο ερώτημα «Ποιος είναι ο σκοπός της ζωής» σύμφωνα με την επιστήμη τους. Συγκεντρώστε τις απαντήσεις τους και φτιάξτε ένα συνθετικό κείμενο για το κρίσιμο ερώτημα που διατυπώσατε.

**Νίκος Χατζηκυριάκος–Γκίκας,
*Στέγες και αετοί***

ΝΙΚΟΣ ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

Μπολιβάρ

Το απόσπασμα που ακολουθεί ανήκει στην ποιητική σύνθεση του Νίκου Εγγονόπουλου Μπολιβάρ. Ένα ελληνικό ποίημα, το οποίο γράφτηκε στη διάρκεια της Κατοχής, το χειμώνα του 1942-1943, κυκλοφόρησε αρχικά σε χειρόγραφα αντίγραφα, διαβάστηκε σε συγκεντρώσεις αντιστασιακού χαρακτήρα και δημοσιεύτηκε το 1944. Πρόκειται για ένα μεγάλο συνθετικό ποίημα, με υπερρεαλιστικά στοιχεία και με περιεχόμενο που αναφέρεται σε εθνικό απελευθερωτικούς αγώνες. Κεντρικό πρόσωπο του ποιήματος είναι ο Σίμων Μπολιβάρ, πολιτικός και στρατιωτικός ηγέτης σε πολλά απελευθερωτικά κινήματα

*των λαών της Νότιας Αμερικής
(1810-1830) ενάντια στους Ισπανούς
κατακτητές.*

Μπολιβάρ! Κράζω τ' όνομά σου
ξαπλωμένος στην κορφή
του βουνού Έρε,
Την πιο ψηλή κορφή της νήσου
Ύδρας.
Από δω η θέα εκτείνεται μαγευτική
μέχρι των νήσων του Σαρωνικού,
τη Θήβα,
Μέχρι κει κάτω, πέρα απ'
τη Μονεβασιά, το τρανό Μισίρι,
Αλλά και μέχρι του Παναμά,
της Γκουατεμάλα, της Νικαράγουα,
του Οντουράς, της Αϊτής,
του Σαν Ντομίνγκο, της Βολιβίας,
της Κολομβίας, του Περού,
της Βενεζουέλας, της Χιλής,
της Αργεντινής, της Βραζιλίας,

Ουρουγουάη, Παραγουάη,
του Ισημερινού,
Ακόμη και του Μεξικού.
Μ' ένα σκληρό λιθάρι χαράζω
τ' όνομά σου πάνω στην πέτρα,
να 'ρχονται αργότερα οι άνθρωποι
να προσκυνούν.
Τινάζονται σπίθες καθώς χαράζω –
έτσι ήτανε, λεν, ο Μπολιβάρ–
και παρακολουθώ
Το χέρι μου καθώς γράφει, λαμπρό
μέσα στον ήλιο.

Είδες για πρώτη φορά το φως
στο Καρακάς. Το φως το δικό σου,
Μπολιβάρ, γιατί ως να 'ρθεις
η Νότια Αμερική ολόκληρη
ήτανε βυθισμένη
στα πικρά σκοτάδια.
Τ' όνομά σου τώρα είναι δαυλός
αναμμένος, που φωτίζει
την Αμερική,

και τη Βόρεια και τη Νότια,
και την οικουμένη!
Οι ποταμοί Αμαζόνιος και Ορινόκος
πηγάζουν από τα μάτια σου.
Τα ψηλά βουνά έχουν τις ρίζες
στο στέρνο σου,
Η οροσειρά των Άνδεων είναι
η ραχοκοκαλιά σου.

Στην κορφή της κεφαλής σου,
παλληκαρά, τρέχουν
τ' ανήμερα άτια και τ' άγρια βόδια,
Ο πλούτος της Αργεντινής.
Πάνω στην κοιλιά σου εκτείνονται
οι απέραντες φυτείες του καφέ.

Σαν μιλάς, φοβεροί σεισμοί
ρημάζουνε το παν,
Από τις επιβλητικές ερημιές
της Παταγονίας μέχρι
τα πολύχρωμα νησιά,

Ηφαίστεια ξεπετιούνται στο Περού
και ξερνάνε στα ουράνια
την οργή τους,
Σείονται τα χώματα παντού και
τρίζουν τα εικονίσματα
στην Καστοριά,
Τη σιωπηλή πόλη κοντά στη λίμνη.
Μπολιβάρ, είσαι ωραίος
σαν Έλληνας.

Σε πρωτοσυνάντησα, σαν ήμουνα
παιδί, σ' ένα ανηφορικό καλντιρίμι*
του Φαναριού,
Μια καντήλα στο Μουχλιό* φώτιζε
το ευγενικό πρόσωπο σου.

---

* καλντιρίμι: λιθόστρωτος δρόμος

* Μουχλιό: περιοχή του Φαναριού,
στις όχθες του Κερατιου κόλπου

Μήπως να 'σαι, άραγες, μια από τις
μύριες μορφές που πήρε, κι άφησε,
διαδοχικά, ο
Κωνσταντίνος Παλαιολόγος;*

Ν. Εγγονόπουλος, *Μπολιβάρ*,
Ίκαρος

---

* «ΤΙΣ ΜΥΡΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ...ΠΑΛΑΙΟΛΟ-
ΓΟΣ»: αναφορά στη λαϊκή δοξασία
ότι ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος
δεν έχει πεθάνει και ότι θα ξανα-
φανεί, για να ελευθερώσει την
Κωνσταντινούπολη

Νίκος Εγγονόπουλος «Δήλος»

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ποια είναι η τοπογραφία του ποιήματος και πώς αυτή απεικονίζεται στο σώμα του Μπολιβάρ;
- 2** Γιατί ο Εγγονόπουλος χρησιμοποιεί το παράδειγμα του Νοτιοαμερικανού ήρωα, όταν γράφει το ποίημα *Μπολιβάρ* κατά τη διάρκεια της Κατοχής;
- 3** Σχολιάστε το στίχο «Μπολιβάρ, είσαι ωραίος σαν Έλληνας», λαμβάνοντας υπόψη την παρακάτω σημείωση/επεξήγηση του Εγγονόπουλου για τη συγκεκριμένη φράση: «Σαν θυμηθεί τον σωκράτειον ορισμό, πως, να είσαι Έλληνας δεν είναι ζήτημα καταγωγής αλλά αγωγής, τότε καταλαβαίνει κανείς σε τι ύψη καλλονής έχει τη δυνατότητα να φθάσει ποτέ ένας Έλλην».

4 Εξετάστε πώς διαπλέκεται στο ποίημα η υπερρεαλιστική παρουσία του οικουμενικού πόθου για την ελευθερία με την ελληνική ιστορία και τη δημοτική παράδοση.

5 Βρείτε αντίστοιχες περιγραφές του Διγενή Ακρίτα σε ακριτικά ή άλλα ηρωικά τραγούδια. Ενδεικτικά παραθέτουμε το παρακάτω απόσπασμα από το οποίο μπορείτε να ξεκινήσετε την έρευνα και το σχολιασμό σας:

Σαν βράχος ειν' οι πλάτες του,
σαν κάστρο η κεφαλή του,
και τα δασιά τα στήθια του
τοίχος χορταριασμένος.

[Σπυρίδων Ζαμπέλιος, «Μονομαχία ηρώων», *Άσματα δημοτικά της Ελλάδος*, Κέρκυρα 1852, αρ. 135, σ. 700-701].

6 Στα Κ.Ν.Λ. της Β' Γυμνασίου ανθολογείται το δοκίμιο του Εγγονόπουλου «Καραγκιόζης. Ένα ελληνικό θέατρο σκιών». Μελετήστε παράλληλα τα δύο κείμενα, για να δείτε πώς αντιλαμβάνεται την έννοια «ελληνικός» ο Εγγονόπουλος.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Σε συνεργασία με τον καθηγητή της Γεωγραφίας, εντοπίστε στο χάρτη τους τόπους που αναφέρονται στο απόσπασμα.
- ◆ Συζητήστε με τον καθηγητή της Ιστορίας για τους θρύλους γύρω από τη μορφή του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου και συσχετίστε τους με ιστορικές πηγές για την άλωση της Κωνσταντινούπολης.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

ΤΟ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ

Η Γένεση

Στον τρίτο ύμνο της Γενέσεως, από όπου και το απόσπασμα που ακολουθεί, ο ποιητής υμνεί τη δημιουργία των νησιών και της θάλασσας. Οι περιγραφές παραπέμπουν σε εικόνες του αιγαιοπελαγίτικου τοπίου, το οποίο δοξολογείται συχνά στην ποίηση του Οδυσσέα Ελύτη, ο οποίος γεννήθηκε στην Κρήτη και κατάγεται από τη Λέσβο.

Τότε είπε και γεννήθηκεν
η θάλασσα
Και είδα και θαύμασα
Και στη μέση της έσπειρε κόσμους
μικρούς κατ' εικόνα

και ομοίωσή μου:
Ίππτοι πέτρινοι με τη χαίτη ορθή
και γαλήνιοι αμφορείς
και λοξές δελφινιών ράχες
η Ίος η Σίκινος η Σέριφος η Μήλος
«Κάθε λέξη κι από 'να χελιδόνη
για να σου φέρνει την άνοιξη
μέσα στο θέρος» είπε
Και πολλά τα λιόδεντρα
που να κρησάρουν στα χέρια τους
το φως
κι ελαφρό ν' απλώνεται
στον ύπνο σου
και πολλά τα τζιτζίκια
που να μην τα νιώθεις
όπως δε νιώθεις το σφυγμό
στο χέρι σου
αλλά λίγο το νερό
για να το 'χεις Θεό και να κατέχεις
τι σημαίνει ο λόγος του
και το δέντρο μονάχο του
χωρίς κοπάδι

για να το κάνεις φίλο σου
και να γνωρίζεις τ' ακριβό του
τ' όνομα
φτενό στα πόδια σου το χώμα
για να μην έχεις πού ν' απλώσεις
ρίζα
και να τραβάς του βάρους ολοένα
και πλατύς επάνου ο ουρανός
για να διαβάζεις μόνος σου
την απεραντοσύνη.

ΑΥΤΟΣ

ο κόσμος ο μικρός, ο μέγας!

Ο. Ελύτης, *Το Άξιον Εστί*, Ίκαρος

Τα Πάθη, Ε΄

*Στον πέμπτο ψαλμό των Παθών, του
δεύτερου μέρους της σύνθεσης Το
Άξιον Εστί, ο Οδυσσέας Ελύτης
αναδεικνύει τη σημασία της μνήμης*

100 / 182-183

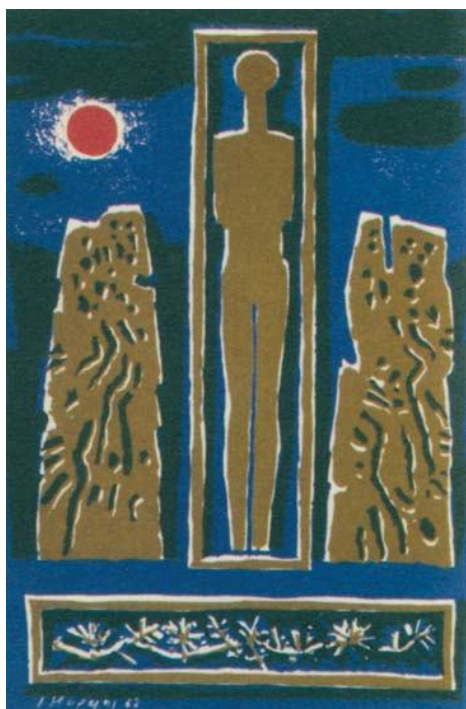
στον αγώνα του ελληνικού λαού για την επιβίωση και την ελευθερία του. Τα Πάθη αναφέρονται στον πόλεμο του 1940 και στην οδυνηρή εμπειρία της Κατοχής και παραλληλίζονται με τα πάθη του Χριστού. Η Ανάστασή Του προοιωνίζεται, κατά τον ποιητή, την απελευθέρωση του ελληνικού έθνους και τη δικαίωση των αγώνων του.

Τα θεμέλιά μου στα βουνά
και τα βουνά σηκώνουν οι λαοί
στον ώμο τους
και πάνω τους η μνήμη καίει
άκαυτη βάτος.
Μνήμη του λαού μου σε λένε Πίνδο
και σε λένε Άθω.
Ταράζεται ο καιρός
κι απ' τα πόδια τις μέρες κρεμάζει
αδειάζοντας με πάταγο τα οστά
των ταπεινωμένων.

Ποιοι, πώς, πότε ανέβηκαν
την άβυσσο;
Ποιες, ποιων, πόσων οι στρατιές;
Τ' ουρανού το πρόσωπο γυρίζει
κι οι εχθροί μου έφυγαν μακριά.
Μνήμη του λαού μου σε λένε Πίνδο
και σε λένε Άθω.
Εσύ μόνη απ' τη φτέρνα τον άντρα
γνωρίζεις
Εσύ μόνη απ' την κόψη της πέτρας
μιλάς
Εσύ την όψη των αγίων οξύνεις
κι εσύ στου νερού των αιώνων
την άκρη σύρεις
πασχαλιάν αναστάσιμη!
Αγγίζεις το νου μου και πονεί
το βρέφος της Άνοιξης!
Τιμωρείς το χέρι μου και στα σκότη
λευκαίνεται!
Πάντα πάντα περνάς τη φωτιά
για να φτάσεις τη λάμψη.
Πάντα πάντα τη λάμψη περνάς

για να φτάσεις ψηλά τα βουνά
τα χιονόδοξα.
Όμως τι τα βουνά; Ποιος και τι
στα βουνά;
Τα θεμέλιά μου στα βουνά
και τα βουνά σηκώνουν οι λαοί
στον ώμο τους
και πάνω τους η μνήμη καίει
άκαυτη βάτος!

Ο. Ελύτης, *Το Άξιον Εστί*, Ίκαρος

Γιάννης Μόραλης,
Προμετωπίδα στο
βιβλίο του Οδ. Ελύτη
*Άσμα ηρωικό και
πένθιμο για το χαμένο
ανθυπολοχαγό της
Αλβανίας*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Υπογραμμίστε τις τελικές προτάσεις του πρώτου ποιήματος και εξετάστε τη λειτουργία τους, σε σχέση με τη δημιουργία του αιγαιοπελαγίτικου τοπίου.
- 2** Βρείτε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ελληνικού νησιωτικού χώρου που αναφέρονται στο ποίημα.
- 3** «φτενό...ολοένα»: Ερμηνεύστε το μεταφορικό νόημα αυτής της φράσης.
- 4** Εξετάστε τη στίξη του ποιήματος.
- 5** Ποιος είναι ο στίχος που κορυφώνει το θαυμασμό του ποιητή στον ύμνο της *Γενέσεως*; Ποια εντύπωση σας δημιουργεί;
- 6** Σε ποιο πρόσωπο μιλά ο ποιητής στον ψαλμό των Παθών και σε ποιον απευθύνεται;
- 7** Βρείτε τους στίχους που

αναφέρονται στη μνήμη και εξηγήστε το νόημά τους.

8 Παρατηρήστε την αρχή και το τέλος του ποιήματος. Πώς ονομάζεται αυτό το σχήμα και τι επιδιώκει με αυτό ο ποιητής;

9 «Εσύ μόνη...γνωρίζεις»: Σε ποιον αρχαιοελληνικό μύθο παραπέμπει αυτή η φράση;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

◆ Με τη βοήθεια του καθηγητή των θρησκευτικών, βρείτε και σχολιάστε τις φράσεις του κειμένου που παραπέμπουν στην Παλαιά Διαθήκη και ιδιαίτερα στο κεφάλαιο της Γενέσεως.

◆ Συγκεντρώστε εικόνες με αιγαιοπελαγίτικα ή ηπειρωτικά ελληνικά τοπία. Φτιάξτε κολάζ και διακοσμήστε την τάξη σας.

Κι η πατρίδα μια τοιχογραφία μ'
επιστρώσεις διαδοχικές φράγκικες
ή σλαβικές που αν τύχει και βαλθείς
για να την αποκαταστήσεις πας
αμέσως φυλακή και δίνεις λόγο

Σ' ένα πλήθος Εξουσίες ξένες
μέσω της δικής σου πάντοτε

Όπως γίνεται για τις συμφορές

Όμως ας φανταστούμε σ' ένα
παλαιών καιρών αλώνι που μπορεί
να 'ναι και σε πολυκατοικία ότι
παίζουνε παιδιά και ότι αυτός
που χάνει

Πρέπει σύμφωνα με τους κανονι-
σμούς να πει στους άλλους και
να δώσει μια αλήθεια

Οπότεν βρίσκονται στο τέλος όλοι
να κρατούν στο χέρι τους ένα μικρό

Δώρο ασημένιο ποίημα.

Ο. Ελύτης, *Το φωτόδεντρο
και η δέκατη τέταρτη ομορφιά,*
Ίκαρος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποια είναι η γλώσσα «που δεν έχει αλφάβητο»; Ποιος είναι ο τρόπος με τον οποίο «διαβάζει» τον κόσμο ο ποιητής;

2 Από ποια σημεία του κειμένου μπορούμε να καταλάβουμε τα συναισθήματα του ποιητή και τη στάση του απέναντι σε αυτήν τη δύσκολη φάση της ελληνικής ιστορίας;

3 «Όμως ας φανταστούμε... ποίη-

μα»: α) Ποιος είναι αυτός «που χάνει»; β) Ποια είναι η σχέση της ποίησης με την αλήθεια και με ποιον τρόπο μπορούμε να προσεγγίσουμε το νόημα ενός ποιήματος;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

♦ Αναζητήστε στοιχεία για τη στάση των ποιητών την εποχή της δικτατορίας. Πού βρίσκονταν οι γνωστοί ποιητές την εποχή εκείνη, τι έγραφαν και πού δημοσίευαν τα ποιήματά τους;

Γιάννης Τσαρούχης,
από την ποιητική συλλογή *Ήλιος ο Πρώτος*

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

Αρχαίο θέατρο

Η επίδραση της ελληνικής αρχαιότητας στη διαμόρφωση της νεοελληνικής ταυτότητας είναι ένα θέμα που έχει απασχολήσει πολλούς λογοτέχνες και στοχαστές. Ο Γ. Ρίτσος, σε μια συμβολική αναπαράσταση της ιστορικής συνέχειας ανάμεσα στον αρχαίο και το νέο ελληνισμό, τοποθετεί ένα νέο Έλληνα στο κέντρο ενός αρχαίου θεάτρου και συσχετίζει την κραυγή εκείνου με την αιώνια αντήχηση του διθυράμβου. Το ποίημα ανήκει στη συλλογή Μαρτυρίες Α΄ (1963).

Όταν, κατά το μεσημέρι, βρέθηκε
στο κέντρο του αρχαίου θεάτρου,
νέος Έλληνας αυτός, ανύποπτος,
ωστόσο ωραίος όπως εκείνοι,
έβαλε μια κραυγή (όχι θαυμασμού·
το θαυμασμό
δεν το ένιωσε διόλου, κι αν
τον ένιωθε
σίγουρα δε θα τον εκδήλωνε),
μια απλή κραυγή
ίσως απ' την αδάμαστη χαρά
της νεότητάς του
ή για να δοκιμάσει την ηχητική
τού χώρου. Απέναντι,
πάνω απ' τα κάθετα βουνά,
η ηχώ αποκρίθηκε –
η ελληνική ηχώ που δε μιμείται
ούτε επαναλαμβάνει

μα συνεχίζει απλώς σ' ένα ύψος
απροσμέτρητο
την αιώνια ιαχή* του διθυράμβου.*

Ανθολογία Γιάννη Ρίτσου,
επιλογή Χρύσα Προκοπάκη,
Κέδρος

---

* ιαχή: κραυγή

* διθύραμβος: είδος ενθουσιαστικού
ποιήματος προς τιμή του Διονύσου,
λυρικό–ορχηστρικό τραγούδι

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποια αίσθηση του αρχαίου ελληνικού παρελθόντος έχει ο Νεοέλληνας στο χώρο του αρχαίου θεάτρου;

2 Κεντρικό σημείο αναφοράς του ποιήματος είναι η επίδραση του ήχου στο χώρο. Ποια σημασία αποκτά η αντήχηση της κραυγής και γιατί;

3 Ποια σκοπιμότητα έχει και τι δηλώνει η παρένθεση στο ποίημα;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

♦ Με αφετηρία τη διδασκαλία του αρχαίου δράματος συγκεντρώστε πληροφορίες για την αρχιτεκτονική του αρχαίου θεάτρου και για το ρόλο που έπαιζαν οι θεατρικές παραστάσεις στην αρχαιότητα. Αν είναι εφικτό, οργανώστε μια εκπαιδευτική επίσκεψη σε κάποιο αρχαίο θέατρο, πάρτε θέση στην ορχήστρα του, φωνάξτε δυνατά ή συνομιλήστε με τους συμμαθητές σας. Ακούστε το ηχητικό αποτέλε-

σμα της φωνής και προσπαθήστε, σε συνεργασία με τον καθηγητή της Φυσικής ή το/τη φιλόλογο, να εξηγήσετε την ακουστική του χώρου.

Το αρχαίο θέατρο της Δωδώνης

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

Ρωμιοσύνη

Στο δεύτερο μέρος από το συνθετικό ποίημα *Ρωμιοσύνη*, που έγραψε ο Ρίτσος μετά την Κατοχή (1945-1947), σκιαγραφούνται παραστατικά καθημερινές σκηνές του ελληνικού καλοκαιριού (φυσικό περιβάλλον, αγροτικές εργασίες, καθημερινή ζωή), στις οποίες αποτυπώνεται δραματικά ο πόνος του εθνικού διχασμού, που τα χρόνια εκείνα ταλαιπωρούσε την Ελλάδα.

Κάθε που βραδιάζει με το θυμάρι
τσουρουφλισμένο*

---

* τσουρουφλισμένο: καμένο από τον ήλιο

στον κόρφο της πέτρας*
είναι μια σταγόνα νερού που σκάβει
από παλιά τη σιωπή ως
το μεδούλι*
είναι μια καμπάνα κρεμασμένη
στο γερο-πλάτανο
που φωνάζει τα χρόνια.

Σπίθες λαγοκοιμούνται μες
στη χόβολη* της ερημιάς
κι οι στέγες συλλογιούνται
το μαλαματένιο* χνούδι
στο πάνω χείλι του Αλωνάρη* –
κίτρινο χνούδι σαν τη φούντα
του καλαμποκιού

---

* στον κόρφο της πέτρας: το
στήθος, εδώ μεταφορικά

* μεδούλι: μυελός των οστών

* χόβολη: σβησμένη φωτιά, θερμή

* στάχτη μαλαματένιο: χρυσό

* Αλωνάρης: Ιούλιος

καπνισμένο απ' τον καημό
της δύσης.

Η Παναγιά πλαγιάζει στις μυρτιές με
τη φαρδιά της φούστα λεκιασμένη
απ' τα σταφύλια.

Στο δρόμο κλαίει ένα παιδί και
του αποκρίνεται απ' τον κάμπο
η προβατίνα που 'χει χάσει
τα παιδιά της.

Ίσκιος στη βρύση. Παγωμένο
το βαρέλι.

Η κόρη του πεταλωτή
με μουσκεμένα πόδια.

Απάνου στο τραπέζι το ψωμί κι
η ελιά,

μες στην κληματαριά ο λύχνος
του αποσπερίτη*
και κει ψηλά, γυρίζοντας στη
σούβλα του, ευωδάει ο γαλαξίας
καμένο ξύγκι, σκόρδο και πιπέρι.

Α, τι μπρισίμι* αστέρι ακόμα
θα χρειαστεί
για να κεντήσουν οι πευκοβελόνες
απάνου στην καψαλισμένη* μάντρα
του καλοκαιριού «κι αυτό
θα περάσει»,

---

* ο λύχνος του αποσπερίτη: αχνό
φως από το μακρινό πλανήτη
Αφροδίτη (Έσπερος), που εμφα-
νίζεται πρώτος το βράδυ και χάν-
νεται τελευταίος το πρωί
(Αυγερινός)

* μπρισίμι: μεταξωτή κλωστή

* καψαλισμένη: καμένη από τον
ήλιο ή τη φωτιά

πόσο θα στίψει ακόμα η μάνα
την καρδιά της πάνου απ' τα εφτά
σφαγμένα παλικάρια της
ώσπου να βρει το φως το δρόμο
του στην ανηφόρα της ψυχής της.

Τούτο το κόκαλο που βγαίνει
από τη γης
μετράει οργιά–οργιά* τη γης
και τις κόρδες* του λαγούτου
και το λαγούτο αποσπερίς με
το βιολί ως το χάραμα
καημό–καημό το λεν στα
δυοσμαρίνια* και στους πεύκους
και ντιντινίζουν στα καράβια
τα σκοινιά σα λύρες
κι ο ναύτης πίνει πικροθάλασσα
στην κούπα του Οδυσσέα.

---

* οργιά: μέτρο μήκους

* κόρδες: χορδές

* δυοσμαρίνια: αρωματικά φυτά

Α, ποιος θα φράξει* τότες
τη μπασιά* και ποιο
σπαθί θα κόψει το κουράγιο
και ποιο κλειδί θα σου κλειδώσει
την καρδιά που
με τα δυο θυρόφυλλά της διάπλατα
κοιτάει του Θεού τ' αστροπερίχυτα
περβόλια;

Γ. Ρίτσος, *Ρωμιοσύνη*, Κέδρος

* θα φράξει: θα κλείσει

* μπασιά: είσοδος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Φτιάξτε έναν κατάλογο με τα πρόσωπα που εμφανίζονται στο ποίημα, αντιστοιχίζοντάς τα με τις ενέργειες που τους αποδίδει ο

ποιητής. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε στη ζωή τους;

2 Ποια γνωρίσματα του ελληνικού τοπίου προβάλλει ο ποιητής και γιατί;

3 Τι υποδηλώνει η χρήση του στίχου σε εισαγωγικά στην πέμπτη στροφή;

4 Ποιο ρόλο έχουν και σε ποιον φαίνεται να απευθύνονται οι συνεχείς ερωτήσεις στην τελευταία στροφή;

5 Συγκρίνετε τη θεματική, τη γλώσσα και τις εικόνες του ποιήματος με τα αποσπάσματα από *Το Άξιον Εστί* του Ελύτη. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε ανάμεσα στα δύο συνθετικά ποιήματα;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

♦ Σε ποια χρονική περίοδο της ελληνικής ιστορίας αναφέρεται η *Ρωμιοσύνη*; Εντοπίστε τους σχετικούς προσδιορισμούς που δίνει στο απόσπασμα ο ποιητής και συζητήστε με τον καθηγητή της Ιστορίας για τον τρόπο που ο ποιητής αναφέρεται στη σύγχρονή του ιστορική πραγματικότητα.

♦ Μεγάλο μέρος της *Ρωμιοσύνης* και του *Άξιον Εστί* έχει μελοποιηθεί από το Μίκη Θεοδωράκη. Ακούστε τα τραγούδια και παρακολουθήστε τη μουσική απόδοση του ποιημάτων και εξηγήστε τη μεγάλη απήχηση αυτών των έντεχνων τραγουδιών στο ευρύ κοινό. Σχολιάστε επίσης την αναφορά σε μουσικά όργανα στην προτελευταία στροφή του αποσπάσματος της *Ρωμιοσύνης*

Αισιοδοξία

Ὡς δαδίσουμε αὐτὸν δὲν ἔχουμε φέου
οὐ μείρο ἀδύφου, ἀλλ' ἀβυσσοῦ τοῦ νόου.
Ὡς δαδίσουμε αὐτὸν ἔχουμε τὰ δάου
μ' αὐτοκαταρτισμὸν ἐξάρτου σφωρα
δραφου, μὴ σφωρα, μὴ τὸ γῆν τοῦ κένου
καὶ μὴ τὸν ἕλιον δάου δά τὰ διδασκαλίου.

- Ὡς δαδίσουμε αὐτὸν ἔχουμε ἑμυστα,
οἱ χροὶς ἔχουμε τῆς δύου, τοῦ βαρῆ.
4- Ἐδωθε τοῖς δουπίλῃς τῆς δουφῆρα.
3- ~~Ἡ~~ τὰ νὰ μὴς δὲχθῃ κέουα γείου ζουφῆρα,
2- οἱ ζῆτοι ἔχουμε σφωρα, σφωρα,
1- τὸν ἀσλοφῆ τὸ ἀσλοφῆ τὸν ἀσλοφῆ

Ὡς δαδίσουμε αὐτὸν τὸν καστυου ὁ γῆρος
ἄλαφρα ἔχουμε, μὴ ἔχουμε φαν, καστυου,
τὰ σφωρα μὴς καὶ, μὴ τὸν ἀσλοφῆρος
τὸ σφωρα, χυιάου ἀσλοφῆ μῆου.
Πηγαίουμε - ~~σφωρα~~ ἀσλοφῆ ἔχουμε χυιάου -
ἔχουμε ἀσλοφῆρος, σφωρα τοῦ Σφωρα.

Ὡς δαδίσουμε αὐτὸν δὲν ἔχουμε φέου
τὸν ἑκατό δρόμους τὰ ἔχουμε τῆς σφωρα,
καὶ ἔχουμε τῆς σφωρα, τὸ τῆς σφωρα ἐκ τῆς σφωρα
νικητῆρος σφωρα, ζῆτος ~~σφωρα~~
Τοῖς σφωρα δάου, οὐ ἔχουμε τῆς γῆς,
καὶ, σφωρα, τοῖς ἀσλοφῆρος ~~σφωρα~~ δάου.

**Χειρόγραφο του Γιάννη Ρίτσου από
την ποιητική σύνθεση *Επιτάφιος***

ΝΙΚΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

Kuro Siwo

Η δύσκολη αλλά γοητευτική ζωή των ναυτικών αποτελείτο αυτοβιογραφικό υλικό των ποιημάτων του Ν. Καββαδία. Στο «Kuro Siwo» τα στοιχεία αυτά διαπλέκονται γύρω από μια μακρινή ερωτική μορφή, η μνήμη της οποίας συντροφεύει τις μοναχικές ώρες του ποιητή. Το ποίημα προέρχεται από τη συλλογή Πούσι (1947).

Πρώτο ταξίδι έτυχε ναύλος*
για το Νότο
δύσκολες βάρδιες,* κακός ύπνος

---

* ναύλος: μισθωμένο δρομολόγιο

* βάρδιες: υπηρεσίες που εκτελούνται με εναλλαγή των εργαζομένων

και μαλάρια.*
Είναι παράξενα της Ίντιας
τα φανάρια
και δεν τα βλέπεις, καθώς λένε,
με το πρώτο.

Πέρ' απ' τη γέφυρα του Αδάμ,
στη Νότιο Κίνα,
χιλιάδες παραλάβαινες τσουβάλια
σόγια.

Μα ούτε στιγμή δεν ελησμόνησες
τα λόγια
που σου 'πανε μιαν κούφια ώρα
στην Αθήνα.

Στα νύχια μπαίνει το κατράμι*
και τ' ανάβει,
χρόνια στα ρούχα το ψαρόλαδο

---

* μαλάρια: είδος μεσογειακού
πυρετού

* κατράμι: πίσσα

Αφίσα της εθνικής ατμοπλοίας (Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α.)

Η λαμαρίνα!... * η λαμαρίνα όλα
τα σβήνει.
Μας έσφιξε το Kuro Siwo* σα
μια ζώνη
κι εσύ κοιτάς ακόμη πάνω
απ' το τιμόνι,
πώς παίζει ο μπούσουλας καρτίνι*
με καρτίνι.

Ν. Καββαδίας, Πούσι, Κέδρος

---

* Kuro Siwo: θερμό θαλάσσιο ρεύμα
του Βόρειου Ειρηνικού Ωκεανού

* καρτίνι: ναυτικός όρος, το τέταρτο
του ρόμβου

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ποια στοιχεία από τη ζωή των ναυτικών ενσωματώνει στο ποίημά του ο Καββαδίας; Σε ποιο στοιχείο αναφέρεται περισσότερο και γιατί;
- 2** Ποιες εμπειρίες αποκομίζει από το πρώτο ταξίδι του ο αφηγητής; Ποιες από αυτές κινούν το ενδιαφέρον σας και γιατί;
- 3** Τι πετυχαίνει με την εκτεταμένη χρήση ναυτικού λεξιλογίου ο ποιητής; Τι είναι ο μπούσουλας και ποια λειτουργία έχει στο ποίημα;
- 4** Πιθανολογήστε σχετικά με τα λόγια που δεν μπορεί να λησμονήσει ο ποιητής και αιτιολογήστε την ψυχική του διάθεση.
- 5** Βρείτε Βιογραφικές και άλλες πληροφορίες για τον ποιητή στο

διαδίκτυο

(<http://www.smiley.cy.net/tsymeo/poetry-3.htm>), μάθετε τα αισθήματά του για τη θάλασσα, τη ζωή των ναυτικών και τα ταξίδια και εξετάστε πώς τα εκφράζει στο «Kuro Siwo».

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

◆ Ο Θάνος Μικρούτσικος έχει μελοποιήσει πολλά ποιήματα του Ν. Καββαδία στο δίσκο του *Ο Σταυρός του Νότου*. Ακούστε τα τραγούδια και γράψτε ένα μικρό κείμενο, όπου θα εκθέτετε την προσωπική σας άποψη για το μουσικό τους άκουσμα.

ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ

Ποσειδώνας

Στο σύντομο διήγημά του ο Κάφκα αποτυπώνει με ειρωνικό τρόπο τους διαλογισμούς του Ποσειδώνα σχετικά με τη ζωή και την εργασία του. Ο θεός της θάλασσας, αν και πλήρως ταυτισμένος με το ρόλο του, έχει κι αυτός τα παράπονά του: δεν μπορεί να ξεφύγει από το έργο του και να πάει μια εκδρομή.

Ο Ποσειδώνας καθόταν στο γραφείο του και λογάριαζε.

Η διακυβέρνηση όλων των υδάτων του κόσμου τον έκανε να δουλεύει ασταμάτητα. Θα μπορούσε να έχει όση βοήθεια ήθελε, και είχε αρκετή, επειδή όμως είχε πάρει πολύ σοβαρά τα καθήκοντά του,

λογάριαζε τα πάντα ακόμα μια φορά, κι έτσι κανείς δεν μπορούσε να τον βοηθήσει ικανοποιητικά. Κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι του 'κανε κέφι να δουλεύει. Προσπαθούσε να τελειώσει, επειδή ήταν υποχρεωμένος.

Μα φυσικά και είχε προσπαθήσει να βρει μια πιο χαρούμενη εργασία –αυτή ήταν η έκφρασή του–, αλλά πάντοτε, όταν του γινόntonταν διάφορες προτάσεις, γινόταν φανερό ότι τίποτα δεν του ταίριαζε τόσο καλά όσο τα μέχρι τώρα καθήκοντά του. Εκτός αυτού, ήταν πάρα πολύ δύσκολο να βρεθεί κάτι άλλο για κείνον. Ήταν απίθανο να του ανατεθεί μια ορισμένη θάλασσα. Εξάλλου, η δουλειά που θα έκανε τότε δεν θα ήταν απλώς μικρότερη, αλλά ευτελής.

Νίκος Αγγελίδης, *Το σκάφος*

Ο Μεγάλος Ποσειδώνας δεν μπορούσε ν' αναλάβει παρά μονάχα μια πολύ υψηλή θέση. Κι αν του πρόσφερε κανείς μια θέση έξω από τα νερά του, και μόνο στην ιδέα αρρώσταινε, η θεϊκή του αναπνοή κοβόταν και το σεβάσμιο στήθος του έτρεμε. Παρ' όλ' αυτά κανείς δεν έπαιρνε τις δυ

σκολίες του στα σοβαρά.

'Όταν ένας ισχυρός παραπονείται, πρέπει κανείς, ακόμα και στην πιο απελπιστική κατάσταση, να

δείχνει ότι κάνει μια προσπάθεια. Στην πραγματικότητα, κανένας δεν μπορεί να σκεφτεί ν' απαλλάξει τον Ποσειδώνα από τα καθήκοντά του. Από την αρχή της αρχής ήταν ο Ποσειδώνας ο θεός της θάλασσας κι είναι υποχρεωμένος να παραμείνει, ακόμα κι αν δεν του γουστάρει. Πιο πολύ απ' όλα εξοργίζεται –κι αυτό προξενεί κυρίως τη δυσαρέσκειά του σε σχέση με τη θέση του– όταν αντιλαμβάνεται την ιδέα που έχουν οι άλλοι γι' αυτόν, ότι συνέχεια κόβει βόλτες πάνω στα κύματα κρατώντας την τρίαινά του.

Αντί γι' αυτό, κάθεται στο βυθό του Ωκεανού και λογαριάζει ασταμάτητα.

Μονάχα ένα ταξίδι, που έκανε πού και πού για να συναντήσει το Δία, ήταν η μοναδική παύση στη ρουτίνα του, ένα ταξίδι από το

οποίο επέστρεφε κάθε φορά εξοργισμένος. Έτσι δεν είχε μπορέσει να δει τη θάλασσα σχεδόν καθόλου, μονάχα όταν βιαστικά πετούσε προς τον Όλυμπο, και ποτέ δεν την είχε ταξιδέψει από τη μια άκρη στην άλλη. Φρόντιζε να λέει ότι περιμένει την καταστροφή του κόσμου, τότε θα μπορούσε να βρει μια στιγμή ησυχίας, έτσι ώστε λίγο πριν το τέλος, καθώς θα έριχνε μια τελευταία ματιά στους λογαριασμούς, θα μπορούσε να κάνει ένα μικρό ταξιδάκι, μια τόση δα εκδρομούλα.

Φ. Κάφκα, *Η σιωπή των σειρήνων*,
μτφρ. Γ. Κώνστας, Ζαχαρόπουλος

Μαξ Ερνστ, *Το συμπόσιο των θεών*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Πώς παρουσιάζει ο Κάφκα τον Ποσειδώνα; Σε ποια σημεία της περιγραφής του επιμένει ιδιαίτερα και γιατί;
- 2** Για ποιους λόγους «κανένας δεν μπορεί να σκεφτεί να απαλλάξει τον Ποσειδώνα από τα καθήκοντά του»;
- 3** Ποιο φαίνεται να είναι το αδιέξοδο που αντιμετωπίζει ο Ποσειδώνας και πώς σκέφτεται να αντιδράσει;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ♦ Διαλέξτε ένα επάγγελμα που θα

**θέλατε να ασκείτε ή φανταστείτε ότι
διευθύνετε μια μεγάλη επιχείρηση.
Ποια προβλήματα πιστεύετε ότι θα
αντιμετωπίσετε στη ζωή και στην
εργασία σας εξαιτίας των επαγγελ-
ματικών σας υποχρεώσεων; Συζη-
τήστε το θέμα στην τάξη στο μάθη-
μα του Σχολικού Επαγγελματικού
Προσανατολισμού.**

Φραντς Κάφκα (1883-1924)

**Γερμανόφωνος Τσέχος συγγραφέ-
ας, εβραϊκής καταγωγής, από τους
σημαντικότερους της παγκόσμιας
λογοτεχνίας. Τα κείμενά του είναι
μοντέρνα και προβάλλουν κυρίως
τις έννοιες της αλλοτρίωσης και της
υπαρξιακής αγωνίας που βασανίζει
το σύγχρονο άνθρωπο. Γνωστότερα
έργα του: Η Δίκη, Η Μεταμόρφωση,
Η αποικία των τιμωρημένων, Ο
Πύργος κ.ά.**

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

Η διαδήλωση

Στο μυθιστόρημα *Αργώ* (1933) ο Γιώργος Θεοτοκάς αποτυπώνει την παραγμένη ατμόσφαιρα του μεσοπολέμου, τις ιδέες και την ψυχολογία των νέων, τα όνειρα και τις φιλοδοξίες τους. Στο απόσπασμα που ακολουθεί παρακολουθούμε τη σύγκρουση των διαδηλωτών με το στρατό, ύστερα από ένα στρατιωτικό πραξικόπημα.

Ο Μανόλης κατέβηκε μοναχός του από την οδό Ομήρου στην οδό Ακαδημίας και βρήκε πλήθος φοιτητές μαζεμένους ανάμεσα στο Πανεπιστήμιο και τη Νομική Σχολή. Με τις πρώτες τουφεκιές, είχανε συγκεντρωθεί αυθόρμητα στα

Προπύλαια και στην πλατεία του Πανεπιστημίου, μα η χωροφυλακή, που φρουρούσε τη λεωφόρο Πανεπιστημίου, τους έδιωξε αποκεί και μεταφέρθηκαν στην οδό Ακαδημίας. Εκεί μπορούσαν να θορυβούν με περισσότερη άνεση κι αν ερχόντανε οι αντλίες η υποχώρηση θα ήταν πιο εύκολη προς τα στενά της Νεάπολης. Ο Μανόλης αντάμωσε, μες στο νεανικό αυτό πλήθος, πολλούς φίλους και γνωστούς του της Αργώς* και άλλους, που μαζεύτηκαν τριγύρω του, σαν να περίμεναν απ' αυτόν κάποιο σύνθημα.

Μερικοί προσπαθούσαν να ξεσηκώσουν τους φοιτητές εναντίον των προαιωνίων εχθρών τους, των αστυνομικών οργάνων, έτσι για να

---

* Αργώ: φοιτητικός σύλλογος της Νομικής Σχολής

γίνει ντόρος,* για να γελάσουμε, για να δείξουμε ποιοι είμαστε «εμείς οι νέοι». Μα γενικά οι νέοι δεν είχαν όρεξη για ταραχές εκείνην τη μέρα, νιώθοντας την κρισιμότητα και τους κινδύνους των γεγονότων. Ήταν όμως όλοι τους πολύ νευριασμένοι και ερεθισμένοι, από τους θορύβους και την ατμόσφαιρα της μάχης, και πρόθυμοι για ιδεολογικές εκδηλώσεις. Ένιωθαν πολύ δυνατά την ανάγκη να εκφράσουν την ύπαρξή τους, να πούνε κι αυτοί το παρών – η νέα γενεά της Ελλάδας, τα μελλούμενα του έθνους. Δεν ήξεραν βέβαια τι ακριβώς συνέβαινε ολόγυρά τους μήτε τι ακριβώς ζητούσαν. Μα, τόπο στους νέους(!) ωστόσο. Δεν ταίριαζε να μείνουν έξω από το παιχνίδι.

---

* ντόρος: φασαρία

**Μερικοί πιο θερμόαιμοι πιαστή-
κανε μπράτσο κι αρχίσανε να κατε-
βαίνουν στην οδό Ακαδημίας προς
την πλατεία του Κάνιγκ (μονάχα
από κείνην τη μεριά ο δρόμος ήταν
ελεύθερος), σέρνοντας πίσω τους
ένα κομμάτι του πλήθους, ίσαμε
καμιά διακοσαριά παιδιά, και
τραγουδώντας τον εθνικό ύμνο:**

***Απ' τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά.
Και σαν πρώτα ανδρειωμένη
χαίρε, ω χαίρε, Ελευθερία!***

**Ο τραγουδιστός αυτός περίπα-
τος ήτανε μια διέξοδος για τη νευρι-
κότητα της νεολαίας αυτής. Κάμπο-
σοι προσπαθούσαν να συνοδεύ-
σουν τον ύμνο, άλλοι τραγουδού-
σαν άλλα πράγματα, ό,τι τους
ερχότανε στο νου, άλλοι φώναζαν ή**

γελούσαν ή πειραζόντανε αναμεταξύ τους. Ο Μανόλης κι οι φίλοι του βρέθηκαν μες στο ρεύμα της μικροδιαδήλωσης δίχως να το καταλάβουν. Γρήγορα προστέθηκαν στους φοιτητές περίεργοι διαβάτες και πολλά χαμίνια,* που είναι πάντα παρόντα όπου γίνεται ντόρος. Στις ώρες αυτές, μόλις σχηματιστεί ένας μικρός ανθρώπινος πυρήνας, μαγνητίζει, θαρρείς, όλα τα ανήσυχα στοιχεία από τριγύρω. Όταν ο πυρήνας βαδίζει και φαίνεται σα να έχει ένα σκοπό, πολλοί ακολουθούν, χωρίς να ξέρουνε πού πάνε, μόνο και μόνο γιατί αισθάνονται την ανάγκη να ακολουθήσουν κάτι, οτιδήποτε. Σαν έφτασε στην πλατεία του Κάνιγκ, η διαδήλωση

---

* χαμίνια: παιδιά του δρόμου

είχε γίνει αρκετά επιβλητική κι έμοιαζε πολύ σίγουρη για τον εαυτό της, και σαν να επιδίωκε σκοπούς πολύ συγκεκριμένους. Χωρίς κανένα δισταγμό, αυθόρμητα, τράβηξε ίσια μπροστά της, στην οδό Βερανζέρου, διασχίζοντας τους δρόμους των Πατησίων και της Τρίτης Σεπτεμβρίου. Όλοι σα να ένιωθαν πως η Ομόνοια ήταν επικίνδυνη και την περνούσαν αλάργα.*

Κοντά στον παλιό Σταθμό του Λαυρίου, ο Μανόλης ξεχώρισε, μες στο θόρυβο που σήκωνε η διαδήλωση, μια γνώριμη φωνή. Στράφηκε και αναγνώρισε, πίσω του, μες στο πλήθος, το Λίνο Νοταρά, το μικρό αδερφό του Αλέξη. Ξεσκούφωτος, κατακόκκινος,

---

* την περνούσαν αλάργα:
απομακρύνονταν από την πλατεία

λαχανιασμένος, ο έφηβος ξεφώνιζε ολοένα:

- Ζήτω η Επανάσταση!

Έμοιαζε έξαλλος, σα να μην έβλεπε τίποτα ολόγυρά του. Πού βρέθηκε ο Λίνος εκεί μέσα;

Ο Μανόλης δεν μπόρεσε να τον πλησιάσει. Το πλήθος τον έσπρωχνε ορμητικά εμπρός, τον έσπρωχνε και τον μαγνήτιζε κι αυτόν και τους άλλους όλους που το αποτελούσαν – το πλήθος, σαν μια συνισταμένη όλων των ορμών των μελών του, δύναμη ανώτερη από τις θελήσεις τους και χειραφετημένη απ' αυτές, που τους δέσποζε όλους από ψηλά και τους έσερνε κάπου, με αλύγιστη αποφασιστικότητα, δίχως κανείς να ξέρει πού.

Στην πρώτη γραμμή, κάμποσοι διαδηλωτές είχανε σηκώσει ψηλά

τα μπαστούνια τους. Τα έβλεπες, από πίσω, παραταγμένα απάνω από τα κεφάλια, σα μια σειρά πάσαλοι, μπηγμένοι μες στο ανθρωπομάζεμα, που κουνιόντανε νευρικά κι όλο τραβούσαν μπροστά, ακατάσχετα, μες σ' ένα σύννεφο σκόνης. Η σειρά αυτή των μπαστουινιών σε έσερνε πίσω της, άθελά σου, κι η πίεση του πλήθους, που την προκαλούσε η έλξη της πρώτης γραμμής, την έσπρωχνε την πρώτη γραμμή ολοένα πιο δυνατά και την ανάγκαζε να επιταχύνει την πορεία της. Έτσι κυλούσε η διαδήλωση από μόνη της.

- Ζήτω η Επανάσταση!

Ο εθνικός ύμνος, τα τραγούδια, τα γέλια, είχανε κοπάσει ολότελα. Τώρα μονάχα ένα απειλητικό μουγκρητό έβγαινε από την ορμή του πλήθους, κάποια άναρθρη, μα

**τόσο γνώριμη βοή καταστροφής. –
Κάτω όλα! όλα! Να τα σπάσουμε
όλα!– Κάποια ένστικτα είχαν
λυτρωθεί και δεν άκουαν πια καμιά
λογική. Κι ολόγυρα, παντού, μες
στο λαμπρό φως της Αθήνας, το
τουφεκίδι.**

**Σχεδόν ασυνείδητα, σερνόμενη
ορμητικά από τον ίδιο τον εαυτό
της, η αυθόρμητη αυτή διαδήλωση
πέρασε από τους ερημικούς και
σιωπηλούς δρόμους του Βερανζέ-
ρου και του Μάρνη και ξεμπούκαρε,
από ένα στενό, στην οδό Αγίου
Κωνσταντίνου. Μα εκεί κοντοστά-
θηκε, διστάζοντας, για μια στιγμή,
αν έπρεπε να τραβήξει εμπρός ή
πίσω. Μια άλλη διαδήλωση
ανέβαινε προς την Ομόνοια, αλλά
με ύφος πολύ διαφορετικό. Οι
άνθρωποι, που την αποτελούσαν,
ασφαλώς ήξεραν τι ζητούσαν.**

Η νέα αυτή διαδήλωση ήτανε σιωπηλή σχεδόν και αργή, μα πιο σφιχτοδεμένη, πιο στερεή στα πόδια της. Τα πρόσωπα των μελών της σφιγμένα, τραχιά, αποφασισμένα, θαρρείς, για το καθετί. Στην πρώτη γραμμή ήτανε μερικές γυναίκες ντυμένες οι περισσότερες με μαύρα, νέες ακόμα, αδύνατες, παθιασμένες, κοιτάζοντας ίσια μπροστά με βλέμμα ανέκφραστο, σαν υπνωτισμένες. Ανάμεσα τους ξεχώριζες το Δαμιανό Φραντζή, που βάδιζε σαν αρχηγός, και δίπλα του το Δημητρό Μαθιόπουλο, το φοιτητή απ' τα Καλάβρυτα. Ένα θωρακισμένο αυτοκίνητο τους συνόδευε, το ίδιο που είχε κατακτήσει ο λαός, λίγες ώρες πριν, κοντά στην Ομόνοια, και γρήγορα είχε πέσει στα χέρια των κομμουνιστών. Μια κόκκινη σημαία ανέμιζε απάνω

τους. Ο Μανόλης Σκυριανός την είδε κι ανατρίχιασε.

Η κόκκινη σημαία, μες στο ξεσηκωμένο πλήθος, μες στην ατμόσφαιρα της μάχης και στο ακατάπαυστο τουφεκίδι, ανάδινε ξαφνικά μια ένταση τρομαχτική – σα να τελείωσαν ξαφνικά τα αστεία και τα ψέματα, η αμεριμνησία των καλοκαθισμένων κοινωνιών, οι θεσμοί, οι καθιερωμένες αξίες, η φρασεολογία της ρουτίνας, και ξυπνούσε, άγρια και ακατάσχετα, κάτω από τον καταγάλανο, ανοιξιάτικο ουρανό, και καταχτούσε μονομιάς τα πάντα, κάποια ωμή ακατάβλητη πραγματικότητα, πάντοτε παρούσα και παντού, μα που πάσχιζαν όλοι να ξεχάσουνε την ύπαρξή της, και τώρα επιτέλους ερχότανε η ώρα να πει κι αυτή το λόγο της, βουβαίνοντας κάθε άλλη φωνή.

- Ζήτω η Επανάσταση!

Το κόκκινο, θαρρείς, κυριαρχούσε κιόλας σ' όλην την πόλη, διαλύοντας κάθε άλλο χρώμα, χτυπητά, τυφλωτικά, θριαμβευτικά, με μια κρύα λαμπρότητα, που του έσφιγγε την καρδιά. Το χρώμα του αίματος. Τη σημαία την κρατούσε ο Δημητρός Μαθιόπουλος σφιχτά με τα δυο χέρια και με τη φωτιά στην ψυχή.

Ύστερα από την πρώτη στιγμή του δισταγμού, η διαδήλωση των φοιτητών διαλύθηκε μονομιάς. Στη θέα της κόκκινης σημαίας, οι περισσότεροι υποχώρησαν σα να είχανε δει ξαφνικά την καρμανιόλα,* στημένη στη μέση του δρόμου. Μα κάμποσοι έτρεξαν να σμίξουν τους κομμουνιστές. Ο Μανόλης, που είχε

---

* καρμανιόλα: λαιμητόμος

ξαναβρεί τη θέλησή του, έτρεξε μαζί τους, για να προλάβει κάποιο κακό που προαισθανότανε. Το βλέμμα του γύρευε το Λίνο, μα βρέθηκε ξαφνικά, πρόσωπο με πρόσωπο, μπροστά στο Δαμιανό Φραντζή. Τον άρπαξε από τους ώμους;

- Πού πάτε, ρώτησε, αναγνωρίζοντας κιόλας κάτω από την κόκκινη σημαία αρκετούς συντρόφους του της Αργώς.

- Άφησέ με!, πρόσταξε ο άλλος ξερά και τινάχτηκε, για να ελευθερώσει τους ώμους του.

Ένας κυματισμός του πλήθους τους χώρισε. Ο Λίνος ήτανε στην πρώτη γραμμή. Η κομμουνιστική διαδήλωση, φουσκωμένη τώρα κι ερεθισμένη από την ξαφνική προσθήκη των νέων μελών της, κουνήθηκε προς την Ομόνοια πιο γοργά και πιο απειλητικά. Από τα

στόματα των γυναικών αντήχησε
ένας γνώριμος, απλοϊκός, μα τόσο
δραματικός σκοπός, που δέσποζε*
σε λίγο όλους τους άλλους θορύ-
βους, βγαλμένος από εκατοντάδες
στήθια, φανατικός παιάνας* μίσους
και πίστης:

*Ξυπνάτε, απόκληροι του κόσμου,
της πείνας δούλοι, της σκλαβιάς!
Το κράτος ρίξτε των τυράννων
εσείς, οι γιοι της εργατιάς!*

Όλη αυτή η σκηνή βάσταξε μόλις
μερικές στιγμές. Αμέσως κατόπι ο
Μανόλης είδε να ξεπροβάλλουν
από την Ομόνοια αρκετοί πεζοναύ-
τες με εφ' όπλου λόγχη και τα
τουφέκια στημένα απάνω στη

---

* δέσποζε: κυριαρχούσε

* παιάνας: πολεμικό τραγούδι

διαδήλωση. Έπιαναν όλο το πλάτος του δρόμου. Στάθηκαν σε καμιά πενηνταριά μέτρα και κοίταξαν τη διαδήλωση, που στάθηκε και τους κοίταζε κι αυτή. Άλλοι πεζοναύτες ακολουθούσαν πιο μακριά. Ένας νέος αξιωματικός του ναυτικού, λυγερός και αυθάδης, με κάτασπρο αστραφτερό πηλήκιο, κρατώντας στο χέρι μοναχά τα άσπρα γάντια του, προχώρησε ανάμεσα στα δυο στρατόπεδα και μίλησε προς το πλήθος κοφτά και προσταχτικά:
- Σας διατάζω να διαλυθείτε αμέσως, ειδεμής* θα κάνω χρήση των όπλων.

Για μια στιγμή δεν κουνήθηκε κανείς στην οδό Αγίου Κωνσταντίνου. Ύστερα ένας πυροβολισμός αντήχησε μέσ' από το πλήθος. Είχε

---

* ειδεμής: διαφορετικά

τραβήξει ο Δαμιανός, ξερός, χλω-
μός σαν το κερί, δαγκάνοντας βαθιά
τα χείλια του, που ματώσανε. Έτσι
του ήρθε εκείνην τη στιγμή, να προ-
καλέσει το ανεπανόρθωτο μια ώρα
αρχύτερα, να γίνει ό,τι γίνει, προτού
προφτάσει κανείς να πτοηθεί,*
τώρα που ήτανε ζεστά τα πράματα
κι η ορμή του πλήθους έμοιαζε
ακατάβλητη. Ο νέος αξιωματικός
σωριάστηκε μονοκόμματος μες στη
σκόνη, σφίγγοντας γερά τα γάντια
του. Οι ναύτες χωρίς κανένα
πρόσταγμα έκαναν πυρ όλοι μαζί.

Μονομιάς η μάχη άναψε στα
γερά από τις δυο μεριές. Η διαδή-
λωση μουγκρίζοντας σαν λαβωμένο
ζώο, μαζεύτηκε ορμητικά μες στις

---

* να πτοηθεί: να υποχωρήσει από
φόβο ή δειλία

πάροδες.* Οι πιο τολμηροί, και δεν ήτανε λίγοι, αποκρίθηκαν στους ναύτες, από τις γωνιές των δρόμων, με βροχή πιστολιές. Το αυτοκίνητο όμως δεν μπόρεσε να κουνηθεί από τη θέση του μήτε χρησίμεψε στους στασιαστές. Ο οδηγός του σκοτώθηκε με την πρώτη ομοβροντία κι έπεσε μπρούμυτα απάνω στη μηχανή του. Δεν είχε προφτάσει να κλείσει το θώρακα και βρέθηκε ξεσκέπαστος. Οι άλλοι επιβάτες του αυτοκινήτου φαίνεται πως δεν ήξεραν καλά να χρησιμοποιήσουν τα όπλα του. Οι ναύτες τους προφτάσανε πριν βγούνε και τους λογχίσανε στον τόπο. Κατόπι ταμπουρωθήκανε εκεί μέσα και βάλανε μπροστά τα πολυβόλα προς όλες τις μεριές.

---

* πάροδες: τα στενά δρομάκια

Η αψιμαχία* αυτή βάσταξε πέντε λεφτά της ώρας και κόπασε* ολότε-
λα αμέσως ύστερα. Ο δρόμος κι οι
πάροδες ερημώθηκαν από τους
διαδηλωτές και δεν ακούστηκε
άλλος πυροβολισμός από κείνην τη
μεριά, παρά μονάχα τα βογγητά
των λαβωμένων, που σερνόντανε
δώθε–κείθε μες στη σκόνη, κι οι
βιαστικές προσταγές των
αξιωματικών.

Στη μέση του δρόμου, ακριβώς
ανάμεσα στο Εθνικό Θέατρο και
στην εκκλησιά του Αγίου Κωνστα-
ντίνου, είχε πέσει νεκρός ο Δημη-
τρός Μαθιόπουλος. Το αίμα έτρεχε
άφθονο από διάφορες μεριές του
χοντρού σώματός του. Λίγο
παραπέρα κείτονταν ανάσκελα ο

---

* αψιμαχία: μικρή σύγκρουση

* κόπασε: σταμάτησε

Λίνος Νοταράς, με μια τρύπα ανάμεσα στα φρύδια.

Γ. Θεοτοκάς, *Αργώ*, τόμ. 1, Βιβλιοπωλείον της Εστίας

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Πώς παρουσιάζει τη νεολαία και ποια χαρακτηριστικά της προσδίδει σε αυτό το απόσπασμα ο Γ. Θεοτοκάς;
- 2** Τι εκπροσωπούν οι δύο ομάδες διαδηλωτών; Ποιες είναι οι διαφορές τους και με ποιον τρόπο τελικά ενώνονται;
- 3** Εντοπίστε τα σχόλια ή τις σκέψεις του αφηγητή, αφού λάβετε υπόψη σας σε ποιο πρόσωπο γίνεται η αφήγηση.

4 Ποια είναι τα πρόσωπα που δρουν στο απόσπασμα αυτό; Να τα παρουσιάσετε, προσδιορίζοντας την ιδεολογική τους στάση με βάση τα στοιχεία του κειμένου.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Βρείτε πληροφορίες σχετικά με τη δικτατορία της 21ης Απριλίου και την αντίδραση των φοιτητών σε αυτήν (διαδηλώσεις, διαμαρτυρίες, εξεγέρσεις κ.ά.).

**Αλέξης Ακριθάκης,
Σιωπή του μετάλλου**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 4ου ΤΟΜΟΥ

Η λογοτεχνία από το 1922 ως το 1945 (συνέχεια από τον 3ο τόμο)	
Μαρία Πολυδούρη, «Γιατί μ' αγάπησες»	7
Γιάννης Σκαρίμπας, «Ουλαλούμ»	13
Ζυλ Λαφόργκ, «Μοιρολόι φεγγαριού στην επαρχία»	18
Άγγελος Τερζάκης, «Ο ματωμένος λυρισμός», ...	25
Στρατής Μυριβήλης, «Τα ζα»	34
Νίκος Καζαντζάκης, «Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά»	44
Γιώργος Σεφέρης, «Με τον τρόπο του Γ.Σ.»	63
«Τρία χαϊκού»	72
«Ομιλία στη Στοκχόλμη»	74

Ανδρέας Εμπειρικός, «Τριαντάφυλλα στο παράθυρο» ...	84
Νίκος Εγγονόπουλος, «Μπολιβάρ»	89
Οδυσσέας Ελύτης, «Το Αξιον Εστί» («Η γένεσις»)	98
«Το Αξιον Εστί» («Τα Πάθη, Ε΄») .	100
«Δώρο ασημένιο ποίημα»	106
Γιάννης Ρίτσος	
«Αρχαίο θέατρο»	110
«Ρωμιοσύνη»	115
Νίκος Καββαδίας	
«Kuro Siwo»	124
Φραντς Κάφκα	
«Ποσειδώνας»	130
Γιώργος Θεοτοκάς	
«Η διαδήλωση»	137

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.